

**37. Országos Tudományos Diákköri Konferencia
Állam- és Jogtudományi Szekció**

Budapest, 2025. március 24–26.

Rendező intézmény:
*Károli Gáspár Református Egyetem
Állam- és Jogtudományi Kar*

Állam- és Jog-
tudományi Szekció

**Ítélt dolog és perfüggőség az államközi
vitarendezési eljárások gyakorlatában**

**Kézirat lezárásának dátuma:
2024/10/31**

TARTALOMJEGYZÉK

I. Bevezetés	2
II. Az ítélt dolog és a perfüggőség nemzetközi jogi természete.....	4
II.1. Az ítélt dolog és a perfüggőség kifogása mint eljárásjogi eszköz	4
II.2. Az ítélt dolog és a perfüggőség nemzetközi jogi jogforrási jellege.....	6
II.2.1. A nemzetközi egyezmények szintje	6
II.2.2. Az általános jogelvek szintje.....	10
II.3. Az ítélt dolog és a perfüggőség kapcsolata és időbeli aspektusai.....	12
III. Ítélt dolog és perfüggőség a nemzetközi vitarendező fórumok gyakorlatában	15
III.1. A res iudicata-hatás tárgyi terjedelme	15
III.2. Választottbíróági határozatok a PCIJ és az ICJ előtt	21
III.3. Párhuzamos eljárások problémája – a lis pendens nemzetközi létezésének nyomában	24
IV. Konklúzió.....	28
Bibliográfia.....	31

ÁBRAJEGYZÉK¹

1. ábra: Az ítélt dolog és a perfüggőség megjelenése egyes nemzetközi egyezményekben (panaszeljárások sárga színnel jelölve)	9
2. ábra: Az ítélt dolog és a perfüggőség kifogásának egymáshoz való viszonya.....	15
3. ábra: A MOX üzem-ügyben érintett fórumok és a jogvita főbb adatai.....	25

¹ A dolgozatban található ábrák a szerző saját szerkesztései.

Systems of national law have for long had to deal with such problems [of forum shopping and conflicting judgments]. They have solved them by two methods: on the one hand, the development of a clear hierarchy among courts, on the other, the formulation of rules on litispendency and res judicata. By contrast, the international system is sadly lacking in this regard.²

I. BEVEZETÉS

Manapság szerencsés, sőt egyenesen kiváltságos helyzetben van az a nemzetközi jogi jogalany, aki nemzetközi jogvitából eredő igényét kívánja érvényre juttatni: az alapul fekvő jogviszonytól függően számos lehetőség áll rendelkezésre a nemzetközi kapcsolatok alakítói számára. Az ezredforduló időszakában robbanásszerűen növekedett a vitarendezési hatáskörrel felruházott nemzetközi bírói és kvázi-bírói testületek száma, valamint az ezek által meghozott döntések mennyisége is.³ A folyamatot olyan pozitív fejleményekkel jellemezték, mint a nemzetközi jogbiztonság megerősödése,⁴ a nemzetközi jog stabilizációja és normatív jellegének kihangsúlyozása,⁵ a fórumok közti verseny révén az ítéletek minőségének és a jogszolgáltatás színvonalának a megerősödése,⁶ valamint a békés vitarendezés értékének és jelentőségének elismerése.⁷ Helyeselhető az a megállapítás is, hogy „a több bíróság jobb, mintha egyáltalán nem volna bíróság”.⁸ Ez a „fórummultiplikációs” jelenség azonban természetesen magában hordozta önmaga kritikáját is: a fórumok megnövekedett száma egyúttal megnövekedett bizonytalansághoz is vezethet az egymást átfedő joghatóság,⁹ ezzel összefüggésben a pertaktikai fórunszelekció (*forum shopping*),¹⁰ valamint a divergens joggyakorlat, ezáltal pedig a nemzetközi jog fragmentációja miatt.¹¹ Kérdéses tehát, hogy milyen eszközkészlettel lehet mérsékelni a fórummultiplikáció kapcsán felmerülő veszélyeket.

Jelen dolgozat arra vállalkozik, hogy ezen eszközkészlet egy lehetséges technikáját vizsgálja meg és a nemzetközi bírói fórumok gyakorlatát elemezve próbálja meg feltárni a nemzetközi

² Gilbert Guillaume bíró beszéde (2000), 4.

³ A témáról általánosságban ld. Charney (1998); Oellers-Frahm (2001).

⁴ Reinisch (2021), ¶2.

⁵ Von Bogdandy – Venzke (2014), 2.

⁶ Pauwelyn – Salles (2009), 80.

⁷ Shaw (2021), 979.

⁸ Pauwelyn – Salles (2009), 80.

⁹ Shany (2003), 7–10; Guillaume (2004), 301.

¹⁰ Salles, (2014), 16–46.

¹¹ Reinisch (2021), ¶2; Dupuy (1999), 791–92.

jogi ítélt dolog (*res iudicata*) és perfüggőség (*lis pendens*) jogelvének működését és tartalmát. A dolgozat arra keresi a választ, hogy *a két elv mennyiben jelenik meg a nemzetközi jog forrásaiban és milyen körben kerül alkalmazásra az egyes fórumok ítélkezési gyakorlatában.* Mivel a potenciálisan vizsgálható testületek és döntések száma a teljesség igényével szinte kezelhetetlen méreteket öltene, így egy szűkített körre fókuszál az elemzés: elsődlegesen az *államközi* viták rendezésében érintett fórumok gyakorlatát vizsgálja. Emiatt csak részlegesen – elsődlegesen a jogforrások szintjén – képezik a vizsgálat tárgyát azon testületek, amelyek egyéni, jellemzően emberi jogi panaszok elbírálására (is) hivatottak. Sajátos rendszerük miatt nem kerülnek vizsgálatra a nemzetközi kereskedelmi és beruházásvédelmi választottbíráskodás döntései sem.¹² Végezetül a dolgozat nem vizsgálja azokat a különleges szituációkat sem, amikor a Nemzetközi Bíróság (ICJ) és az Egyesült Nemzetek Szervezetének (ENSZ) valamelyik politikai szerve között merül fel „hatásköri átfedés”.¹³

Kiemelt szerepe és autoritása miatt a dolgozat fő fókuszában az ICJ, mint az ENSZ legfőbb bírói szerve áll.¹⁴ Ennek oka többértű: egyrészt a hágai testület általános és univerzális joghatósággal bír a nemzetközi jogi jogviták terén,¹⁵ emiatt a legfontosabb nemzetközi jogi jogvitarendező fórumnak minősül;¹⁶ döntéseit nagy számban hivatkozzák más nemzetközi vitarendező fórumok;¹⁷ valamint univerzális természete miatt könnyebben kerülhet joghatósági konfliktusba más nemzetközi bíróságokkal.¹⁸

Struktúráját tekintve a dolgozat a bevezetést (I.) követően röviden ismerteti a két jogelv lényegét és nemzetközi jogforrási jellegét (II.). A dolgozat a releváns határozatok elemzésén keresztül tekinti át, hogy mennyiben érvényesül a két elv a gyakorlatban (III.), majd zárásként ebből von le következtéseket és *de lege ferenda* javaslatokat (IV.). A dolgozat elkészítése során a szerző nem használt mesterséges intelligencia kategóriájába tartozó eszközt.

¹² A beruházásvédelmi ügyekben hozott határozatok ugyanakkor annyiban hivatkozásra kerülnek, amennyiben a határozatok megállapításai az általános nemzetközi jog szemszögéből értékes észrevételeket tartalmaznak.

¹³ Ehhez ld. Rosenne (2006b), 149–53.

¹⁴ ENSZ Alapokmány, 92. cikk.

¹⁵ ICJ Statútum, 36. cikk (1) bekezdés; Gowlland-Debbas – Forteau (2019), 160.

¹⁶ Akande (2016), 323.

¹⁷ Charlotin (2017), 287–92; Raisz (2019), 210.

¹⁸ Cimiotta (2020), 409.

II. AZ ÍTÉLT DOLOG ÉS A PERFÜGGŐSÉG NEMZETKÖZI JOGI TERMÉSZETE

A római jog praetori perrendjéből ismert két kifogás értelmében¹⁹ – meghatározott feltételek teljesülése esetén – az ítélt dolog a jogerősen lezárt, a perfüggőség pedig a megindított eljárás esetén, a *litis contestatio*t követően képezte akadályát az újabb eljárásnak. Napjainkban a két elv perakadályként a nemzeti jogokban általánosan elismert eljárási elvnek minősül.²⁰ Létezésük mögött egy kétrétegű racionalitás húzódik: az általános megfontolás szerint a *res iudicata* és a *lis pendens* meggátolják a lezárt jogviták „újraindítását”, valamint egy már folyó per esetében újabb per(ek) kezdeményezését, így egyrészt perökonómiai előnyhöz juttatják az adott jogrendszert, másrészt végérvényesen a jogbiztonságot erősítik; elvégre a viták végleges eldöntése egy jogrendszer stabil és kiszámítható működését jelzi. A speciális megfontolás alapján ezen elvek a perben álló konkrét felek jogait és jogos érdekeit védik, mivel mindkét félnek érdekében áll, hogy ne lehessen ugyanarról a jogkérdésről többször dönteni.²¹ Az általános megfontolásra szokás úgy is hivatkozni, mint a közérdeket védő aspektusra (*expedit rei publicae ut sit finis litium*), míg a speciális megfontolásra úgy, mint a felek magánérdekeit védő aspektusra (*nemo debet bis vexari pro una et eadem causa*).²² Ez a kettős védelmi megközelítés megjelenik az ICJ gyakorlatában is.²³

II.1. Az ítélt dolog és a perfüggőség kifogása mint eljárásjogi eszköz

Ahogy a belső jogokban, úgy a nemzetközi jogi eljárásokban is lehetőség van egy jogvitát – elsősorban alperesi oldalról²⁴ – úgy elkerülni, hogy az ügy érdemében semmilyen védekezést nem kell előadni. Ezt a lehetőséget biztosítják az ún. pergátló kifogások. A pergátló kifogásra hagyatkozó fél azt állítja, hogy az eljáró fórumnak egy, az ügy érdemétől független „előkérdésről” döntést kell hoznia, mivel, ha a pergátló kifogás helytállónak bizonyul, úgy az ügy érdeméről már egyáltalán nem lesz lehetőség dönteni.²⁵ Egy pergátló kifogásnak nem

¹⁹ Ezen kifogásokhoz (*exceptio rei iudicatae* és *exceptio rei in iudicium deductae*) ld. Földi – Hamza (2023), 185–186, 411; Siklósi (2021), 280–81, 292.

²⁰ Shany (2003), 22–3, 157, 166; Söderlund (2005), 301.

²¹ Shany (2003), 170; Dodge (2006), ¶2.

²² Hobér (2014), 120; Ridi (2018), 384–85.

²³ *Bosnian Genocide (Merits)*, ¶116; *Question of Delimitation (Preliminary Objections)*, Sep. Op. of Judge Greenwood, ¶3.

²⁴ Lamm (2014), 322.

²⁵ Thirlway (2006), ¶3.

pusztán annyi a célja, hogy ne születhessen döntés az ügy érdemében, hanem hogy az ügy érdeme egyáltalán ne legyen semmilyen bírói megfontolásnak a tárgya.²⁶

A nemzetközi eljárások tipikusan kétféle pergátló kifogást ismernek: joghatósági kifogást (*jurisdictional objection*) és elfogadhatósági kifogást (*admissibility objection*).²⁷ A joghatósági kifogás annak a megkérdőjelezésére szolgál, hogy a jogvitára kompetensként megjelölt fórum egyáltalán eljárhat-e az adott ügyben, vagyis a fórum felhatalmazottságát vitatja. A joghatóság ugyanis megtestesít egy arra vonatkozó hatalmat, hogy az adott fórum jogilag kötelező döntést hozhat az adott ügyben az adott felek között.²⁸ Ezzel szemben az elfogadhatósági kifogások arra vonatkoznak, hogy bár volna joghatóság az adott ügyben – ennyiben az elfogadhatósági kifogások előfeltételezik a joghatóság meglétét²⁹ –, de valamilyen defektus, előfeltétel hiánya vagy egyéb ok miatt a döntési hatalommal felruházott fórumnak mégis meg kell tagadnia az érdemi döntéshozatalt. Az ICJ meghatározásosban az elfogadhatósági kifogások „*olyan állítás formájában jelentkeznek, hogy még ha a Bíróság rendelkezik is joghatósággal, és a felperes állam által állított tényeket helytállónak lehet tekinteni, akkor is vannak olyan okok, amelyek miatt a Bíróságnak nem kellene az érdemi vizsgálatot lefolytatnia*”.³⁰ Az elfogadhatóság, mint kritérium ténylegesen tehát a joghatóság gyakorlásának képességére vonatkozik.³¹

Bár hatásában a két kifogástípus azonos eredményre vezet, a kettő közötti különbség nem elhanyagolható. Egyrészt az elfogadhatósági kifogások előfeltételezik azt, hogy az eljáró fórumnak van joghatósága az adott ügyet vizsgálni, vagyis a joghatósági kifogások logikailag mindig megelőzik az elfogadhatósági kifogásokat.³² Másrészt az elfogadhatósági kifogás alapjául szolgáló hibák könnyebben „orvosolhatóak”, mint a joghatósági hibák: hogyha pl. az elfogadhatóság a belső jogorvoslatok kimerítésén múlik, a feltétel teljesítésével a perakadály elhárul, az adott fórum pedig folytathatja az eljárást. Harmadrészt, mivel a joghatóság a nemzetközi jogban mindig a felek hozzájárulásán múlik,³³ így megfelelő felhatalmazottság mellett a kiválasztott fórumnak nem csak joga, hanem kötelessége is dönteni az ügyről.³⁴ Ehhez képest az elfogadhatósági kérdések egy kivételt képeznek a kötelesség alól, mivel a fórum

²⁶ *Barcelona Traction*, 44.

²⁷ A különbségtétel az ICJ és az ITLOS eljárásrendjében is megtalálható. Ld. ICJ Eljárási Szabályzat, 79bis cikk (1) bekezdés; ITLOS Eljárási Szabályzat, 97. cikk (1) bekezdés.

²⁸ Pauwelyn – Salles (2009), 98; Rosenne (2006a), ¶1.

²⁹ Shany (2016), 132.

³⁰ *Oil Platforms*, ¶29. Ld. még *Croatian Genocide (Preliminary Objections)*, ¶120.

³¹ *Arbitral Award of 1899 (Preliminary Objections)*, ¶64.

³² *Abaclat and others v. Argentina (Jurisdiction)*, ¶247; Crawford (2019), 667; Thirlway (2013), 807.

³³ Shaw (2021), 880; Lamm (2005), 13.

³⁴ Shany (2014), 787.

annak ellenére tagadhatja meg a döntéshozatalt, hogy erre egyébként megfelelően felhatalmazták.³⁵

Mindezek alapján a *res iudicata* és a *lis pendens* perakadályainak elhelyezése a pergátló kifogások rendszerében nem okoz nehézséget: a szakirodalom³⁶ és a joggyakorlat³⁷ is egységes abban, hogy ezek a perakadályok elfogadhatósági kifogásnak minősülnek. Következik ez abból, hogy egyik elv sem a fórum felhatalmazottságát vitatja, hanem a *kereseti kérelem hiányosságára* utal.³⁸ A különbséget kiválóan illusztrálja a *lis pendens* kifogása: a perakadály addig tudja az eljárást megakasztani, ameddig egy másik eljárás folyamatban van. Amint a korábban megindult eljárás – bármilyen okból – jogerős döntés nélkül véget ér, úgy a *lis pendens* többé nem érvényesül és egyéb pergátló kifogás hiányában az ügy érdemét már vizsgálhatja az arra *joghatósággal rendelkező* testület. Értelemszerűen a *res iudicata* kifogása ezzel szemben – rendeltetésszerű működése esetén – egy végleges perakadályt tud képezni. A *res iudicata* és a *lis pendens* tehát a pergátló kifogások szintjén megjelenő nemzetközi eljárásjogi eszköznek tekinthető, amelyre mindig a (viszont)keresettel szembehelyezkedő félnek kell hivatkoznia. Míg az ítélt dolog kifogása végleges, addig a perfüggőség kifogása átmeneti és feltételes akadályát képezi az adott eljárás megindulásának.

II.2. Az ítélt dolog és a perfüggőség nemzetközi jogi jogforrási jellege

II.2.1. A nemzetközi egyezmények szintje

A vitarendezési eljárásban hozott döntések véglegességére vonatkozó igény egyidős a nemzetközi választottbíráskodással, hiszen már az 1794-es Jay-szerződésként emlegetett brit-amerikai megállapodás is úgy rendelkezett, hogy a „biztosok” határozata végleges és konkluzív, és ezt a felek semmilyen formában nem kérdőjelezhetik meg.³⁹ A vitarendezési fórumok állandósulásával fennmaradt a döntések finalítására mutató szándék: az Állandó Választottbírárságot (PCA) létrehozó, a nemzetközi viszályok békés elintézéséről szóló 1899. évi I. egyezmény rögzítette, hogy az eljáró választottbírási tanács „*határozatai végérvényesek és utólagos vita tárgyává nem tehetők*”.⁴⁰ Ezt a szövegrészt az 1907. évi békekonferencián elfogadott, békés vitarendezésről szóló I. egyezmény 71. cikke is tartalmazta,

³⁵ Shaw (2021), 938; Shany (2016), 145.

³⁶ Crawford (2019), 675; Pauwelyn – Salles (2009), 110; Ridi (2018), 386; Kolb (2019), 966.

³⁷ *Question of Delimitation (Preliminary Objections)*, ¶48; *Certain German Interests*, 20–21.

³⁸ Walters (2012), 674–75.

³⁹ Jay-szerződés, 5–6. cikk.

⁴⁰ 1899-es I. Hágai Egyezmény, 46. cikk.

de itt már megjelent az arra való utalás is, hogy „*az illető államok jóhiszeműen alávetik magukat a választottbíróság ítéletének*”.⁴¹

A fentiekre tekintettel nem meglepő, hogy az első univerzális bírósággént létrejött Állandó Nemzetközi Bíróság (PCIJ), valamint a jogutód Nemzetközi Bíróság statútuma is rendezi a végleges döntések helyzetét. Fontossága miatt érdemes a normaszöveget a maga teljességében idézni:

59. cikk A Bíróság határozata csak a perben álló felekre és csak az eldöntött ügyben kötelező.

60. cikk Az ítélet végleges és vele szemben fellebbezésnek nincs helye. Ha az ítélet értelme vagy alkalmazási köre tekintetében vita támad, a Bíróság, bármelyik fél kérelmére, hiteles magyarázatot ad.⁴²

E cikkek együttesen fejezik ki a *res iudicata* kettős hatását: az 59. cikk utal a felek közötti kötelező erőre (pozitív/konkluzív hatás), míg a 60. cikk kimondja, hogy a döntés végleges és megfellebbezhetetlen (negatív/prekluzív hatás). A szerzők között nincs egyetértés abban, hogy pusztán ezen két cikk kombinációja⁴³ adja-e az ICJ döntéseinek anyagi jogerőhatását, avagy további relevanciával bír-e a Statútum 61. cikke.⁴⁴ Maga a Bíróság az előbbi⁴⁵ és az utóbbi⁴⁶ megközelítés mellett egyaránt síkra szállt. Álláspontom szerint a 61. cikk alapján kérhető újrafelvétel mint egyfajta perújítási eljárás dogmatikailag kevésbé kapcsolható hozzá ugyanazzal a szorossággal az 59. és a 60. cikkhez, mint ez utóbbi két cikk egymáshoz, így helytállóbbnak tartom azt a megállapítást, miszerint a szűken vett anyagi jogerőhatást kifejtő cikkek jelenítik meg a Statútumban a *res iudicata* elvét.

Az ICJ-n kívül más államközi vitarendező fórumok egyezményei is tartalmazzak a döntések véglegességére vonatkozó szabályokat, így pl. az ENSZ Tengerjogi Egyezménye⁴⁷ (UNCLOS) vagy a PCA Választottbírósági Szabályzata.⁴⁸ Megjelenik a véglegesség azon vitarendező fórumok alapidokumentumaiban is, ahol az egyik fél klasszikusan magánszemélyként vesz részt az eljárásban: a Nemzetközi Büntetőbíróságot (ICC) létrehozó Római Statútum *ne bis in idem*-

⁴¹ 1907-es I. Hágai Egyezmény, 37. cikk.

⁴² ICJ Statútum, 59–60. cikk. Az Állandó Nemzetközi Bíróság statútuma ugyanezen cikkszámozással *verbatim* ugyanezeket a rendelkezéseket tartalmazta.

⁴³ *Factory at Chorzów (Interpretation)*, Diss. Op. of Judge Anzilotti, 23; Haraszi (1958), 277; Kammerhofer (2024), 208; Kreća (2014), 18.

⁴⁴ Rosenne (2006), 1598; Brown (2019), 1572.

⁴⁵ *Bosnian Genocide (Merits)*, ¶115.

⁴⁶ *Question of Delimitation (Preliminary Objections)*, ¶58.

⁴⁷ ENSZ Tengerjogi Egyezmény, 296. cikk.

⁴⁸ PCA Választottbírósági Szabályzat, 34. cikk (2) bekezdés.

szabálya,⁴⁹ az Emberi Jogok Európai Bíróságát (EJEB) létrehozó Emberi Jogok Európai Egyezménye (EJEE)⁵⁰ vagy az Amerika-közi Emberi Jogi Bíróságot statuáló Emberi Jogok Amerika-közi Egyezménye (EJAE)⁵¹ szintűgy rendelkezik a véglegességről. Ezek többsége is valamilyen formában megjeleníti a *res iudicata* pozitív és negatív hatását.

A *lis pendens* szerződésjogi elterjedtsége ennél korlátozottabb képet mutat. Maga az ICJ Statútum nem tartalmaz semmilyen szabályt párhuzamos eljárásokra, valamint explicite még arra sem, hogy egy eljárás mikortól minősül megindítottnak, így pedig „függőben levőnek”.⁵² Az egyes emberi jogi panaszkezelő mechanizmusok esetében viszont megtalálható több *lis pendens*-szabály: a két „nagy” univerzális emberi jogi egyezményhez, a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányához (PPJNE), és a Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmányához (GSZKJNE) is tartozik egy-egy fakultatív jegyzőkönyv, amelyek egyéni panaszjogot biztosítanak azoknak, akik az egyezményekben foglalt valamely jog megsértését állítják. A PPJNE-hez csatolt Fakultatív Jegyzőkönyv szerint az egyéni panasz elfogadhatóságának feltétele, hogy „ugyanabban az ügyben nem folyik vizsgálat egy másik nemzetközi vizsgáló vagy egyeztető eljárás keretében”.⁵³ Szövegszerűleg ezt a megoldást veszi át az ENSZ erőszakos eltűntetés elleni védelemről szóló egyezménye is.⁵⁴ A GSZKJNE Fakultatív Jegyzőkönyve hasonló fordulattal él, ugyanakkor egy lényeges eltérést is tartalmaz a korábbi két szerződési szabályhoz képest, mivel nem csak az éppen folyamatban lévő ügyekre terjed ki a korlátozás, hanem minden, a múltban korábban már megvizsgált esetre is.⁵⁵ Ezt a kiterjesztő meghatározást, amely látszólag ötvözi a *res iudicata* és a *lis pendens* elemeit, a szakirodalom az *electa una via (non datur recursus ad alteram)* elvével⁵⁶ azonosítja, amely egyszerre képezi akadályát a párhuzamos eljárásoknak és a viták újranyitásának.⁵⁷ Ilyen *electa una via*-jellegű elfogadhatósági korlátozást tartalmaz – szintén az egyéni panaszjog lehetősége miatt – az ENSZ kínzástilalmi egyezménye,⁵⁸ az ENSZ nőkkel szembeni megkülönböztetés megszüntetéséről szóló egyezményéhez csatolt fakultatív jegyzőkönyv,⁵⁹ az

⁴⁹ Római Statútum, 20. cikk.

⁵⁰ EJEE, 44. cikk, 46. cikk (1) bekezdés.

⁵¹ EJAE, 67. cikk, 68. cikk (1) bekezdés.

⁵² Ehhez ld. a II.3. alfejezetet.

⁵³ PPJNE Fakultatív Jegyzőkönyv, 5. cikk (2) bekezdés a) pont. A „vizsgáló vagy egyeztető eljárás” fordulata elvileg lefedhet bírói és kvázi-bírói eljárásokat is, egyesek szerint mégis kérdéses, hogy pl. egy EJEB-eljárás perfüggőséget okozna-e. Ld. Courtis – Rossi (2016), 57.

⁵⁴ Erőszakos eltűntetés elleni Egyezmény, 30. cikk (2) bekezdés e) pont.

⁵⁵ GSZKJNE Fakultatív Jegyzőkönyv, 3. cikk (2) bekezdés c) pont.

⁵⁶ Fellmeth – Horwitz (2009), 87.

⁵⁷ Shany (2003), 23, 212.

⁵⁸ Kínzástilalmi Egyezmény, 22. cikk (5) bekezdés a) pont.

⁵⁹ Nőkkel szembeni megkülönböztetés elleni Egyezmény Fakultatív Jegyzőkönyve, 4. cikk (2) bekezdés a) pont.

ENSZ fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezményéhez csatolt fakultatív jegyzőkönyv,⁶⁰ valamint az EJEE is.⁶¹ Végül említést érdemel az EJAE, amely az Emberi Jogok Amerika-közi Bizottságához benyújtható kérelmeknél elfogadhatósági feltételként tartalmaz egy önálló perfüggőségi szabályt.⁶²

Tisztán a *lis pendens*re vonatkozó szabály kevés található, míg az *electa una via* elvén nyugvó rendelkezések száma valamennyivel több. Ugyanakkor nem szabad arról sem megfeledkezni, hogy ezek az egyezmények és fakultatív jegyzőkönyvek olyan testületek eljárásait szabályozzák, amelyek nem minősülnek a szó klasszikus értelmében bírói testületnek,⁶³ így pedig a döntéseik is annyiban kötelezőek, amennyiben az államok a szerződések jogáról szóló bécsi egyezmény alapján – a *pacta sunt servanda* elvére tekintettel – jóhiszeműen végrehajtják az alapul fekvő emberi jogi egyezményeket.⁶⁴ Ezalól természetesen kivételt képeznek az emberi jogi bíróságok végrehajtandó döntései.⁶⁵

	ítélt dolog (<i>res iudicata</i>)	perfüggőség (<i>lis pendens</i>)
ICJ Statútum	igen	nem
UNCLOS	igen	nem (de rögzíti önmaga szubszidiaritását)
PCA Választottbírói Szabályzat	igen	nem
Római Statútum	igen (<i>ne bis in idem</i>)	nem
Emberi Jogok Európai Egyezménye	igen	igen
Emberi Jogok Amerika-közi Egyezménye	igen	igen
PPJNE Fakultatív Jegyzőkönyv	nem	igen
ENSZ Erőszakos Eltűntetés Elleni Védelemről Szóló Egyezmény	nem	igen
GSZKJNE Fakultatív Jegyzőkönyv	igen	igen
ENSZ Kínzástilalmi Egyezmény	igen	igen
ENSZ Nőkkel Szembeni Megkülönböztetés Megszüntetéséről Szóló Egyezmény Fakultatív Jegyzőkönyve	igen	igen
ENSZ Fogyatékossgal Élő Személyek Jogairól Szóló Egyezmény Fakultatív Jegyzőkönyve	igen	igen

1. ábra: Az ítélt dolog és a perfüggőség megjelenése egyes nemzetközi egyezményekben
(panasz eljárások sárga színnel jelölve)

⁶⁰ Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló Egyezmény Fakultatív Jegyzőkönyve, 2. cikk c) pont.

⁶¹ EJEE, 35. cikk (2) bekezdés b) pont.

⁶² EJAE, 46. cikk (1) bekezdés c) pont.

⁶³ Ld. pl. a PPJNE kapcsán eljáró Emberi Jogok Bizottságának állásfoglalását. HRC General Comment No. 33, ¶11.

⁶⁴ Szerződések jogáról szóló Bécsi Egyezmény, 26. cikk. Vö. Ulfstein (2012), 94–6.

⁶⁵ EJEE, 46. cikk (1) bekezdés; EJAE, 68. cikk (1) bekezdés.

II.2.2. Az általános jogelvek szintje

Az, hogy a *res iudicata* egy általánosan elismert jogelv, ma már vitán felül áll.⁶⁶ „Nincs túl sok – már ha van egyáltalán bármennyi – kétség afelől, hogy a *res iudicata* egy általános jogelvnek tekinthető”, szögezi le Bin Cheng korszakos monográfiájában.⁶⁷ Ezt a megállapítást megannyi jogtudós⁶⁸ és bírói döntés⁶⁹ egyöntetűen visszhangozza. Magával a doktrínával kapcsolatos legmeghatározóbb és legtöbbet idézett⁷⁰ megállapítást Dionisio Anzilotti bíró fogalmazta meg a Chorzów-i gyár ügyében hozott döntések értelmezéséről szóló PCIJ-ítélethez fűzött különvéleményében, miszerint három elem azonossága szükséges ahhoz, hogy a *res iudicata*-elv érvényre jusson: a felek (*persona*), a kereseti kérelem (*petitum*), vagyis a fórumtól kért jogvédelem, és a konkrét jogvita alapjának vagy okának (*causa petendi*) azonossága.⁷¹ Egyesek szerint a *causa petendi* tovább osztható tényalapra és jogalapra,⁷² így a „tényoldal” azonossága itt nyerhet értékelést. Más szerzők szerint célszerűbb volna a doktrína teljeskörű érvényesülése érdekében a *petitumot* és a *causa petendit* egyben, mint „ugyanazon kérdés” (*l’identité de la matière*) kategóriaként kezelni.⁷³ A *res iudicata* további feltételeként megjelenhet még az is, hogy a kérdéses korábbi ügyet is egy nemzetközi fórum hozza meg, tekintettel arra, hogy ugyanabban a jogi rendszerben tud csak érvényesülni a „nemzetközi *res iudicata*”.⁷⁴ Ennek értelmében a nemzeti bíróságok által hozott döntések nem rendelkeznek anyagi jogerőhatással a nemzetközi fórumok előtt, hiszen egyfelől a nemzeti bíróságok döntései adott esetben felvethetik az állam nemzetközi jogi jogsértésért való felelősségét is,⁷⁵ másfelől több nemzetközi eljárásnak előfeltétele a belső jogorvoslatok kimerítése.⁷⁶ Végezetül említést érdemel az ICJ gyakorlatában megjelenő követelmény, miszerint az adott döntés véglegességét

⁶⁶ Kammerhofer (2024), 206.

⁶⁷ Cheng (1953), 336.

⁶⁸ A teljesség igénye nélkül ld. Brown (2019), 1563; Crawford (2019), 55; Jeney – Kardos (2018), 157; Kovács (2016), 181; Salas Kantor – Zavala Achurra (2019), 293; Wittich (2007), 599.

⁶⁹ *Question of Delimitation (Preliminary Objections)*, ¶58; *UN Administrative Tribunal Advisory Opinion*, 53; *Chevron and Texaco v. Ecuador*, ¶272; *Amco and others v. Indonesia (Jurisdiction)*, ¶26; *Apotex v. USA*, ¶7.11; *Mobil Investments v. Canada (Jurisdiction)*, ¶187; *Trail Smelter*, 1950.

⁷⁰ A bírói gyakorlatból így pl. *Question of Delimitation (Preliminary Objections)*, ¶59; *Apotex v. USA*, ¶7.13; *Mobil Investments v. Canada (Jurisdiction)*, ¶191; *Trail Smelter*, 1952. A szakirodalom hivatkozásától eltekintve azért tekintünk el, mert gyakorlatilag az összes, jelen témával foglalkozó mű idézi Anzilotti bíró megállapításait.

⁷¹ *Factory at Chorzów (Interpretation)*, Diss. Op. of Judge Anzilotti, 23.

⁷² Hobér (2014), 324; Salles (2014), 139. Reinisch szerint a tényalap a *petitum* és a *causa petendi* körében egyaránt értékelendő, hiszen mindkettő kapcsán jelentősége van a történeti tényállásnak. Ld. Reinisch (2004), 62.

⁷³ Cheng (1953), 346; Shany (2003), 25; McLachlan (2009), 283. A bírói gyakorlatból ezt a hozzáállást követi a PCIJ lengyel postaszolgálatról szóló tanácsadó véleménye, de az ICJ gyakorlatában is felmerült ez az álláspont. Ld. *Question of Delimitation (Preliminary Objections)*, ¶59; *Allegations of Genocide (Preliminary Objections)*, Sep. Op. of Judge Iwasawa, ¶13; *Polish Postal Service Advisory Opinion*, 30.

⁷⁴ Hobér (2014), 295; Reinisch (2004), 50; Salas Kantor – Zavala Achurra (2019), 301.

⁷⁵ Crawford (2013), 121–23.

⁷⁶ Crawford (2019), 55; Dodge (2000), 370; Thirlway (2006), ¶15.

egyértelműen meg kell határozni. Ennek célja, hogy pontosan körvonalazódjon az, hogy az eredeti kereseti kérelemről határoztak-e, és ha igen, milyen terjedelemben.⁷⁷

A *lis pendens* helyzete az általános jogelvek szintjén vitatott. A szakirodalom megosztottságára utal, hogy egyes szerzők egyenesen tagadják, de legalábbis megkérdőjelezzik a doktrína általános jogelvi jellegét,⁷⁸ míg mások kifejezetten elismerik azt.⁷⁹ Ugyanígy képlékeny a bírói gyakorlat is, amely implicite vagy explicite utal az elv nemzetközi természetű létezésére,⁸⁰ vagy kifejezetten tagadja annak alkalmazhatóságát.⁸¹

A bizonytalanság elsősorban nem a *lis pendens* belső jogi elterjedtségéből fakad; sokkal inkább a nemzetközi szintű alkalmazhatóság ad okot kétkedésre. Amennyiben létezik is „nemzetközi *lis pendens*”, kérdéses, hogy *in concreto* mennyiben alkalmazható, hiszen a legtöbb, vitarendező fórumot létrehozó nemzetközi szerződés tárgyi hatálya és ezáltal a fórum tárgyi joghatósága különbözik annyira egymástól, hogy potenciálisan ne merüljön fel ugyanaz a jogalap (*causa petendi*) eltérő fórumok előtt.⁸² Miért érdemes akkor ennek ellenére sem eltekinteni a *lis pendenstől*? Egyrészt azért, mert a nemzetközi jog hatékony és kiszámítható működése megkívánja, hogy olyan ritka helyzetekben előálló jogi problémákra is választ lehessen adni, mint a párhuzamos eljárások problémája. A rendszer működésének szempontjából nemkívánatos a párhuzamosságok léte, mivel így könnyedén egymásnak ellentmondó döntések születhetnek, ami bizonytalanságot okoz a rendszer állapotában.⁸³ Másrészt anyagi jogi jogosultságot a nemzetközi jogban nem csak szerződéses rendelkezésre, hanem bármilyen jogforrásra lehet alapítani, így pedig nem kizárt, hogy a perben érvényesített igények csak a forrás jellegében térnek el, de a tényleges tartalomban nem.⁸⁴ A *lis pendens* – ahogy a *res iudicata* is – a bírósági eljárások megfelelő rendjének előmozdítására szolgál,⁸⁵ szélesebb körű alkalmazása emiatt támogatandó volna.

⁷⁷ *Barcelona Traction*, 20; *Question of Delimitation (Preliminary Objections)*, ¶59.

⁷⁸ Oellers-Frahm (2001), 77; Cuniberti (2006), 383–84; Focarelli (2012), 329.

⁷⁹ Hobér (2014), 295; McLachlan (2009), 463; Reinisch (2004), 48; Lavranos (2006), 246.

⁸⁰ *Certain German Interests*, 20; *Mox Plant (ITLOS) (Provisional Measures)*, Sep. Op. of Judge Treves, ¶5.

⁸¹ *Southern Pacific v. Egypt (Jurisdiction)*, ¶84. Gyengíti ugyanakkor ezt az érvet, hogy ebben az ügyben az ICSID tanács mellett egy francia (nemzeti) bíróság előtt volt függőben a másik eljárás.

⁸² Cimiotta (2020), 409; Pauwelyn – Salles (2009), 103–04.

⁸³ Shany (2009), 162.

⁸⁴ Sőt az is felmerülhet, hogy két különböző nemzetközi szerződés ugyanazt a jogosultságot fedi le, emiatt pedig „mesterséges” lenne két külön jogvita fennállásának megállapítása. Ld. *Southern Bluefin Tuna*, ¶54.

⁸⁵ Lowe (1999), 202–03.

II.3. Az ítélt dolog és a perfüggőség kapcsolata és időbeli aspektusai

A római jogban az *exceptio rei iudicatae* és az *exceptio rei in iudicium deductae* valójában egy kifogás volt,⁸⁶ következésképp a bizonyítandó feltételek is azonosak voltak. Logikusnak tűnik emiatt a nemzetközi jogi *res iudicata* és a *lis pendens* feltételeinek identikussága is. Amint erre Pálsson is utal: „*A lis pendens szabálya természetes és racionális kiegészítője a res iudicata szabályának (...). [A]hol a lis pendens hatása véget ér, ott kezdődik a res iudicata-hatás*”.⁸⁷ Ezen a ponton annyi bizonyosan rögzíthető – nem elvitatva az ellenvélemények⁸⁸ fontosságát –, hogy amennyiben egy fórum konzisztensen alkalmazná mindkét doktrínát, úgy azt kizárólag azonos feltételek mentén tehetné meg; a fórum megközelítésének függvényében a *res iudicata* és a *lis pendens* kifogása azonos követelmények teljesülése mellett lehet sikeres.⁸⁹ Ezek a követelmények hagyományosan a korábban már bemutatott „hármasságonos teszt” (*triple identity test*) – vagyis a felek, a kereseti kérelem és a jogvita alapjának azonossága – teljesülését követelik meg, ami értelemszerűen szigorúbb vagy enyhébb lehet annak függvényében, hogy mennyire tekinti az adott fórum a kereseti kérelmet vagy a jogvita alapját azonosnak. Ezekkel szemben a felek azonossága jellemzően nem szokott vita tárgya lenni, különösképp akkor, ha államközi vitarendezésben érintett a fórum. Végül, ahogy arra korábban utalt a dolgozat, egyfajta negyedik feltételként szabható, hogy a *res iudicata* hatásával rendelkező döntést egy nemzetközi fórum hozza, avagy a perfüggőség egy nemzetközi fórum eljárása során álljon be.

Két összefüggő kérdés megválaszolására van még ehelyütt szükség: (1) Mikortól minősül egy döntés „véglegesnek”, vagyis melyik időpillanattól fűződik a döntéshez *res iudicata*-hatás? (2) Mikorra tehető a perfüggőség beálltának időpontja, mint a perindítás legfontosabb⁹⁰ joghatása? Az első kérdést viszonylag egyszerűbb megválaszolni, mivel több fórum eljárási szabályzata – így az ICJ Eljárási Szabályzata⁹¹ vagy az UNCLOS keretében létrehozott Nemzetközi Tengerjogi Törvényszék (ITLOS) Eljárási Szabályzata⁹² – utalást tesz arra, hogy a döntés a kihirdetés napján válik véglegessé.⁹³ Emellett megemlíthető az az általános eljárásjogi szabály is, miszerint a fellebbezéssel nem támadható határozatok a kihirdetésükkor jogerőre

⁸⁶ Siklósi (2021), 281.

⁸⁷ Pálsson (1970), 68.

⁸⁸ Meggyőzően érvel Pinheiro Machado amellett, hogy a feltételek azonosságát hirdetni némiképp leegyszerűsítő. Ld. Pinheiro Machado (2020), 25–6.

⁸⁹ McLachlan (2009), 283; Reinisch (2004), 50; Salles (2014), 277; *Application of CERD (Provisional Measures No. 2)*, Diss. Op. of Judge *ad hoc* Cot, ¶5.

⁹⁰ Ébner (2018), 770.

⁹¹ ICJ Eljárási Szabályzat, 94. cikk (2) bekezdés.

⁹² ITLOS Eljárási Szabályzat, 124. cikk (2) bekezdés.

⁹³ Ettől némiképp eltér pl. az EJEB ítéleteinek kötelezővé válása, ld. EJEE, 44. cikk (1)–(2) bekezdés.

emelkednek. A nemzetközi vitarendezési eljárások túlnyomó többsége klasszikusan egyfokú,⁹⁴ fellebbezést nem tűrő, így a véglegesség időpontja is – eltérő rendelkezés hiányában – ekképp igazodik a kihirdetés időpontjához.⁹⁵

Nehezebb meghatározni a perfüggőség beálltának időpontját. A nemzeti eljárásjogok eltérő megoldásokat alkalmaznak, de klasszikusan két időpont szokott ekörben felmerülni: az eljárás megindítására szolgáló instrumentum eljuttatása a bírósághoz, illetve ezen instrumentum közlése az alperes részére.⁹⁶ A tényleges megoldásról kifejezett szabály hiányában csak találgatni lehet, így néhány indikatív megfontolásból érdemes következtetéseket levonni.

Az ICJ szempontjából az eljárás kezdetének döntő mozzanata annak megindítása, amely egy perindítási kérelemmel történik. Ez a dokumentum nem azonos az érdemi kereseti kérelme(ke)t tartalmazó „keresetlevéllel” (*memorial*), mivel ennek, illetve a „viszontkereset-levélnek” (*counter-memorial*) a benyújtására nyitva álló határidőt a Bíróság végzéssel állapítja meg az eljárás egy későbbi pontján.⁹⁷ A perindítási kérelem benyújtásának aktusát a *seisin* fogalma írja le röviden, amely minden állam diszkrecionális döntésén alapul.⁹⁸ A *seisin* időpontja, mint temporális momentum „kritikus jelentőségű” az eljárás szempontjából, és jelentős jogkövetkezményekkel jár.⁹⁹ Ilyen jogkövetkezmény többek között az, hogy a *seisin* időpontja irányadó a joghatósági feltételek fennállásának meghatározásához,¹⁰⁰ innentől kezdve van lehetőség ideiglenes intézkedés iránt folyamodni,¹⁰¹ illetve – az elemzés szempontjából legfontosabb következményként – ez az időpont irányadó a *res iudicata* és a *lis pendens* feltételeinek vizsgálatakor.¹⁰² Kolb állítása szerint egy állam már azelőtt kiválthatja a perindítás révén a *seisin* jogkövetkezményeit, hogy a potenciális alperesnek bármilyen kapcsolata lenne az ICJ-hez a joghatóság szempontjából.¹⁰³ Ez azokra a helyzetekre utal, amikor a joghatóság nem állapítható meg a tipikus joghatóságalapító technikák – különmegállapodás, joghatósági klauzula vagy alávetési nyilatkozat¹⁰⁴ – útján, de a felperes mintegy „meghívja” az eljárásba az

⁹⁴ Kende (2021), 525.

⁹⁵ Khan (2019), 1559.

⁹⁶ Pålsson (1970), 98–9.

⁹⁷ ICJ Eljárási Szabályzat, 44. cikk (1) bekezdés.

⁹⁸ *Qatar v. Bahrain (Jurisdiction)*, ¶43; Yee (2019), 1029.

⁹⁹ Kolb (2013), 179; Yee (2019), 1029.

¹⁰⁰ *Nottebohm*, 123.

¹⁰¹ Kolb (2013), 179. A perindítási kérelem és az ideiglenes intézkedés iránti kérelem a gyakorlatban tipikusan együtt kerül benyújtásra.

¹⁰² McLachlan (2009), 283.

¹⁰³ Kolb (2013), 160.

¹⁰⁴ Nagy – Sonnevend (2018), 745; Kolb (2013), 409–545; Kovács (2016), 598; Lamm (2005), 33.

alperest, felajánlva az ICJ joghatóságát. Az alperesnek ezen „meghívást” nyíltan vagy ráutaló magatartással történő elfogadásával létrejött joghatóságot nevezik *forum prorogatum*-nak.¹⁰⁵

Egy ügy beérkezésekor a Bíróság Jegyzője regisztrálja azt az Általános Listán (*General List*),¹⁰⁶ valamint haladéktalanul továbbítja az iratokat az alperes részére.¹⁰⁷ Erre egyedül akkor nem kerülhet sor, ha potenciálisan csak a *forum prorogatum* alapján lehetne megállapítani a joghatóságot; ekkor a Jegyző minden további eljárási cselekmény nélkül továbbítja a kérelmet az alperes részére, és addig nem veszi fel az ügyet az Általános Listára, ameddig az alperes nem járul hozzá az ICJ joghatóságához.¹⁰⁸ E tekintetben egyfajta konstitutív hatály tűnik megállapíthatónak az Általános Lista kapcsán,¹⁰⁹ vagyis az ügyek formális megindulása és a listára történő regisztráció között fellelhető egyfajta kapcsolat.¹¹⁰

Három lehetőség adott tehát a perfüggőség időpontjának meghatározásához: a perindítási kérelem beérkezésének időpontja, az ügy regisztrálása az Általános Listára, vagy a perindítási kérelem alperes részére történő közlése. Álláspontom szerint a szakirodalomból és a nemzetközi vitarendezés logikájából fakadóan az első megközelítés tűnik helyesnek. Egyrészt az eljárásindítási jog az ICJ által is elismerést nyert mint „semmiképpen sem lényegtelen” jogosultság.¹¹¹ Másrészt lassan 100 éve kimondásra került a Lotus-ügyben az a fundamentális jelentőségű szabály, miszerint az államok függetlenségére vonatkozó korlátozásokat nem szabad vélelmezni,¹¹² így a nemzetközi vitarendezési eljárásokhoz kapcsolódó jogosultságok sem függhetnek különböző adminisztratív feladatok teljesítésétől. Összegzésképp védhető lehet az a megállapítás, hogy a perfüggőség beállta az eljárás megindításának időpontjára *ex tunc* hatályosul, attól függően, hogy az ügyet regisztrálják-e az Általános Listára vagy sem. Az eljárás megindításának időpontja legpontosabban pedig a Jegyzőhöz történő beérkezés napjában jelölhető meg.¹¹³ Természetesen ez az elemzés az ICJ keretein belüli perfüggőségre vonatkozik. Létező eljárási szabályok híján ez a megállapítás mégis extrapolálhatónak tűnik más nemzetközi vitarendező fórumokra is, miszerint a kérelem benyújtásának időpontja lesz irányadó a jogvita megindulása, és így a *lis pendens* joghatása kapcsán.

¹⁰⁵ Yee (2019), 1092–1095.

¹⁰⁶ ICJ Eljárási Szabályzat, 26. cikk (1) bekezdés b) pont.

¹⁰⁷ ICJ Statútum, 40. cikk (2) bekezdés; ICJ Eljárási Szabályzat, 38. cikk (4) bekezdés.

¹⁰⁸ ICJ Eljárási Szabályzat, 38. cikk (5) bekezdés.

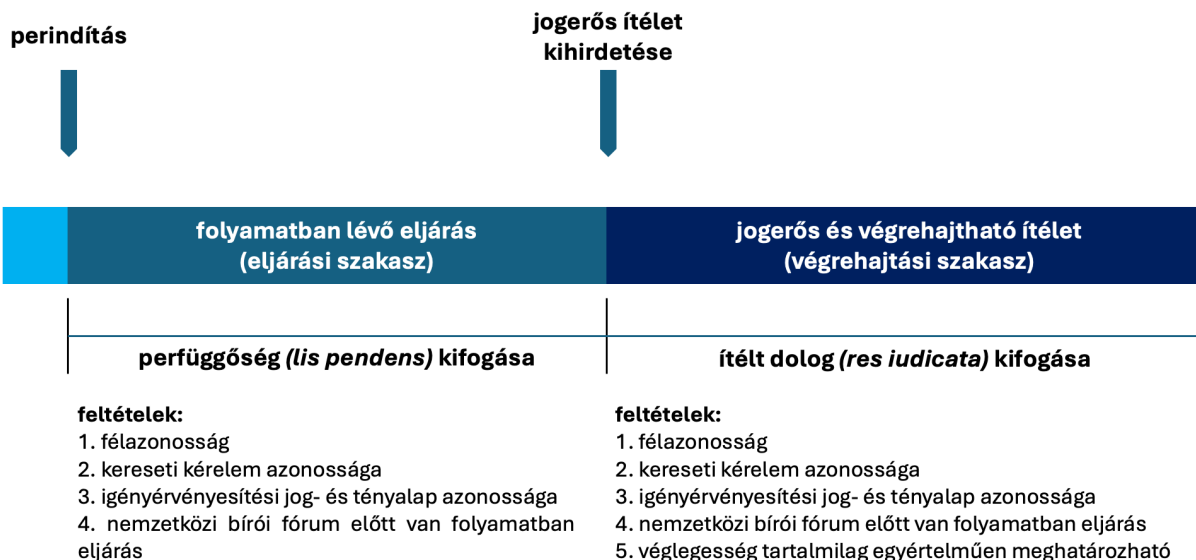
¹⁰⁹ Thirlway (2013), 1764.

¹¹⁰ Kolb (2014), 179; Quintana (2010), 117.

¹¹¹ *Northern Cameroons (Preliminary Objections)*, 29.

¹¹² *S.S. “Lotus”*, 20.

¹¹³ ICJ Handbook (2019), 50.

2. ábra: Az ítélt dolog és a perfüggőség kifogásának egymáshoz való viszonya

III. ÍTÉLT DOLOG ÉS PERFÜGGŐSÉG A NEMZETKÖZI VITARENDEZŐ FÓRUMOK GYAKORLATÁBAN

Pusztán elméleti síkon a *res iudicata* és a *lis pendens* elveinek önmagukban elégségesnek kellene lenniük ahhoz, hogy gátat szabjanak a nemkívánatos párhuzamosságoknak és többszörös eljárásoknak. Az elvek hatékony érvényesülését ugyanakkor több faktor is befolyásolhatja: kérdéses, hogy tartalmuk mennyire van szűken vagy tágan értelmezve, az eljáró bíróságok mennyiben veszik figyelembe más fórumok döntéseit vagy függő eljárásait, vagy hogy nemzetközi jogi jogforrási jellegük mennyiben tekinthető elfogadottnak az adott fórum előtt. Az erre vonatkozó joggyakorlat áttekintésével kísérli meg az elemzés feltárni az elvek tényleges megjelenését – vagy azok látványos hiányát.

III.1. A *res iudicata*-hatás tárgyi terjedelme

Az egyik legfontosabb kérdés a *res iudicata* – és a korábban bemutatott szoros kapcsolat miatt a *lis pendens* – alkalmazási körében az elv perszüntető – a *lis pendens* esetében perfüggesztő – hatásának tárgyi terjedelme.¹¹⁴ Másképp fogalmazva a kérdés az, hogy mire terjed ki a *res iudicata*-hatás? A kérdésfelvetés azt boncolgatja, hogy egy adott döntésben pontosan mire

¹¹⁴ Az anyagi jogerőhatás tárgyi terjedelme alatt elsősorban a jogazonosság értendő, azonban a perbeli jog- és tényállítások egysége miatt a jog- és tényazonosság együtt határozza meg a tárgyi terjedelmet. Ld. Éless – Parlagi (2014), 356; Völcssey (2021), 112.

terjed ki az anyagi jogerő, ami egyben meghatározza azt is, hogy a korábban bemutatott „hármasságon teszt” egyes elemeinek mennyire szigorú vagy tág az értelmezési kerete.

Az ICJ korai gyakorlatából érdemes összevetni a Menedékjog-ügyben hozott döntést a Haya de la Torre-ítélettel: előbbiben a diplomáciai menedékjog megadásának jogszerűsége volt a jogvita tárgya, míg utóbbiban az, hogy Kolumbia köteles-e kiadni Víctor Haya de la Torrá a perui hatóságoknak, aki egy puccskísérlet után Lima kolumbiai nagykövetségén keresett menedéket. A bíróság a Menedékjog-ítélet értelmezésével kapcsolatos döntésében¹¹⁵ és a Haya de la Torre-döntésben¹¹⁶ is megerősítette, hogy – a felek hivatkozásának hiányában – a korábbi ügyben jogkérdésként nem merült fel a kiadatás, így ehhez a jogkérdéshez *res iudicata*-hatás sem fűződhet. A Bíróság ebbéli döntése a kérelemhez kötöttség elvének (*non ultra petita*) tiszteletben tartására vezethető vissza.¹¹⁷

Ezen illusztratív probléma a PCIJ és az ICJ előtt leginkább abban a formában merült fel, hogy magának a bíróság ítéletének *mely részeire* terjed ki az anyagi jogerőhatás, ezáltal az azonossági teszt elemeit a jogerős ítélet tartalma mennyiben tudja lefedni. Anzilotti bíró a már idézett különvéleményében úgy foglalt állást, hogy az ítéletek kötelező ereje kizárólag a rendelkező részhez kapcsolódik, de nem csak ahhoz, ami „*ténylegesen le van [abban] írva*”. Az indokolás ugyanis elengedhetetlen a rendelkező rész értelmezéséhez, valamint ahhoz, hogy pontosan meg lehessen határozni az ügy *causa petendijét*.¹¹⁸ Egyetértőleg követi ezt az álláspontot több ICJ-ítélet,¹¹⁹ Jessup bíró a Délnyugat-Afrika-ügyekben kifejtett különvéleményében,¹²⁰ valamint a La Manche-csatorna kontinentális talapzat elhatárolásának ügyében eljáró választottbírói tanács is.¹²¹ A rendelkező rész és az indokolás közötti egzakt kapcsolatról, ezáltal pedig a *res iudicata* terjedelmének pontos(abb) határaitól¹²² az ICJ által kimunkált gyakorlat a Statútum 60. cikke szerint ítéletértelmezési kérelmek mentén fejlődött. Ez azzal magyarázható, hogy az ítéletek értelmezésére vonatkozó kérelmet az ICJ akkor is befogadhatónak tartja, ha azzal kapcsolatban merül fel vita a felek között, hogy mi az, amit

¹¹⁵ *Asylum (Interpretation)*, 403.

¹¹⁶ *Haya de la Torre*, 80.

¹¹⁷ *Asylum (Interpretation)*, 402.

¹¹⁸ *Factory at Chorzów (Interpretation)*, Diss. Op. of Judge Anzilotti, 24. Ez az álláspont részben megjelent már a PCIJ lengyel postaszolgálatról szóló tanácsadó véleményében, miszerint az ítélet indokolását figyelembe kell venni a *res iudicata* meghatározása érdekében, azonban nem minden, ami az indokolásban elhangzik, kapcsolódik egyszersmind az érdemi döntéshez is. Ld. *Polish Postal Service Advisory Opinion*, 6, 30.

¹¹⁹ *Question of Delimitation (Preliminary Objections)*, ¶61; *Arbitral Award of 1899 (Preliminary Objections)*, ¶67.

¹²⁰ *South West Africa*, Diss. Op. of Judge Jessup, 333.

¹²¹ *Delimitation of Continental Shelf*, ¶26; ¶28.

¹²² Zimmermann – Thienel (2019), 1643.

átfog az ítélet kötelező ereje.¹²³ A hágai testület több ilyen értelmezési ügyben leszögezte, hogy az ítélet terjedelmének vizsgálatakor a kérelemnek a rendelkező részre kell vonatkoznia, és csak annyiban érintheti az indokolást, amennyiben az „elválaszthatatlan” (*inseparable*) a rendelkező résztől.¹²⁴ Az ICJ indokolása szerint ez a feltétel lényegében azonos a PCIJ által a Chorzów-i gyár-ítéletek értelmezésében hivatkozott¹²⁵ „nélkülözhetetlen” (*essential*) feltétellel,¹²⁶ ezt azonban többen vitatják: Owada, Bennouna és Gaja bírák szerint ugyanis egy indok akkor elválaszthatatlan a rendelkező résztől, ha a rendelkező rész „nem önálló” – vagyis a konkrét, kapcsolódó indok(ok) nélkül nem derül ki belőle pontosan a bíróság döntése –, és a rendelkező rész valamilyen módon utalást tesz az indokolásra. Ezzel szemben egy adott indok akkor nélkülözhetetlen, ha a rendelkező rész megalapozását elősegíti, mindazonáltal az ítéleti rendelkezés ezen indok nélkül is önállóan értelmezhető volna.¹²⁷ A három bíró álláspontja feltehetőleg helyesebb annak fényében, hogy a „nélkülözhetetlen” kitétel a PCIJ ítéletében nem a rendelkező rész és a kapcsolódó indokolás relációjában merült fel, hanem olyan járulékos megállapításként, amely önmagában részét képezte a végleges döntésnek.¹²⁸

A legtöbb értelmezési vita az anyagi jogerőhatás tárgyi terjedelme kapcsán a Népirtás-ügy érdemi ítélete miatt merült fel, aminek kapcsán röviden szólni kell az ügy háttéréről. Az eljárás megindulásakor Bosznia-Hercegovina a mai Szerbiából és Montenegróból álló Jugoszláv Szövetségi Köztársaság (JSZK) ellen nyújtott be keresetet. Az eljárás pergátló kifogásokat tárgyaló szakaszában felmerült a JSZK 1992-es nyilatkozata, amelyben kijelentette, hogy a Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság utódállamának tekinti magát, ekképp pedig minden általa kötött nemzetközi szerződésnek, így az ENSZ Alapokmányának és az ICJ Statútumának is részes állama.¹²⁹ Az eljárás ezen fázisában egyik fél részéről sem merült fel ennek a megkérdőjelezése, és a Bíróság 1996-os ítélete sem tért ki részletesen erre a kérdésre.¹³⁰

A délszláv háború során egyes, az Észak-atlanti Szerződés Szervezetének (NATO) tagállamai által elkövetett erőszakos cselekmények miatt a JSZK is eljárást indított 1999-ben. Ebben az ügyben azonban az ICJ arra a megállapításra jutott, hogy a perindítás pillanatában a felperesnek nem volt perképesége, egyrészt a Statútum 35. cikk (1) bekezdése alapján, mivel 1992 és 2000 között nem volt tagja az ENSZ-nek. A Bíróság ezt többek között abból találta

¹²³ *Asylum (Interpretation)*, 402; *Factory at Chorzów (Interpretation)*, 11–2.

¹²⁴ *Boundary between Cameroon and Nigeria (Interpretation)*, ¶10; *Temple of Preah Vihear (Interpretation)*, ¶34.

¹²⁵ *Factory at Chorzów (Interpretation)*, 20.

¹²⁶ *Temple of Preah Vihear (Interpretation)*, ¶34.

¹²⁷ *Temple of Preah Vihear (Interpretation)*, Joint Declaration of Judges Owada, Bennouna and Gaja, ¶¶1–2.

¹²⁸ Zimmermann – Thienel (2019), 1644–45.

¹²⁹ *Bosnian Genocide (Preliminary Objections)*, ¶17.

¹³⁰ *Bosnian Genocide (Merits)*, ¶106; Ottolenghi – Prows (2009), 41.

levezethetőnek, hogy a JSZK 2000-ben nyert hivatalosan felvételt a világszervezetbe.¹³¹ Másrészt ugyanígy nem volt perképessége a felperesek a Statútum 35. cikk (2) bekezdése alapján sem,¹³² mivel a népirtástilalmi egyezmény az ICJ Statútumát követően lépett hatályba, így pedig az egyezmény joghatósági klauzulája sem tudta a perképesség hiányát pótolni.¹³³ A hágai testület egyhangúlag jutott arra a következtetésre, hogy JSZK-nak nem volt „hozzáférése” a Bírósághoz azon okból, hogy a perindításkor nem volt tagja sem az ENSZ Alapokmányának, sem az ICJ Statútumának.¹³⁴

Ez a megállapítás viszont súlyos következményeket helyezett kilátásba a Népirtás-ügy vonatkozásában, hiszen ha a JSZK nem lehetett felperes az egyes NATO-tagállamok elleni eljárásokban, akkor – az ICJ Statútuma szerint – nem lehetett volna alperes sem a Bosznia-Hercegovina által indított ügyben. Kényes dilemma elé nézett a Bíróság: megszünteti az eljárást, ezzel kockáztatva a presztízsét és jóhírét, vagy ítéletet hoz az ügy érdekében, amivel nyíltan szembe megy saját Statútumával és a perképesség nemzetközi szabályaival.¹³⁵ A megoldást végül egy erősen kérdőjeles, „huszárvágással” meghozott fordulat¹³⁶ jelentette: a Bíróság azt mondta, hogy az 1996-os, pergátló kifogásokat elbíráló ítélete *res iudicata*-hatással bír, és ez a hatás kiterjed mindenre, amit a Bíróság „*kifejezetten vagy szükségképpen beleértendően*” eldöntött.¹³⁷ A „szükségképpen beleértendően” (*by necessary implication*) fordulat tehát arra kellett, hogy az ICJ anélkül tudjon érdemi ítéletet hozni, hogy ténylegesen foglalkoznia kellett volna az alperes állam újabban felhozott pergátló kifogásaival, miszerint eleve nem lehetett volna megindítani vele szemben az eljárást. A Bíróság szerint ugyanis az 1996-os ítélet azon megállapítása, hogy az alperesre tekintettel van *ratione personae* joghatósága, jogerőre emelkedett, így „*nem kell részletesen megvizsgálnia, hogy mi alapján győződött meg erről a kérdésről*”.¹³⁸ Az ítélethez az a három bírő fűzött közös, kritikus hangvételű különvéleményt, akik az 1996-ös döntés meghozatalában is részt vettek.¹³⁹

¹³¹ *Legality of Use of Force (Preliminary Objections)*, ¶79.

¹³² Ezen szabály értelmében az ICJ előtt – a megfelelő eljárásrendet követve – olyan állam is rendelkezik perképességgel, amelyik nem tagja a Statútumnak. Ld. Zimmermann (2019), 699.

¹³³ *Legality of Use of Force (Preliminary Objections)*, ¶114.

¹³⁴ Uo., ¶¶127–29.

¹³⁵ Ottolenghi – Prows (2009), 45.

¹³⁶ Wittich (2007), 605.

¹³⁷ *Bosnian Genocide (Merits)*, ¶126.

¹³⁸ Uo., ¶132.

¹³⁹ *Bosnian Genocide (Merits)*, Joint Diss. Op. of Judges Ranjeva, Shi and Koroma, ¶2.

Azóta a Bíróság ítéletei alapján bevett fordulattá vált a „szükségképpen beleértendő”,¹⁴⁰ ami azt jelzi, hogy a *res iudicata* tárgyi terjedelménél ezt a szempontot is figyelembe kell venni. Érdekes problémaként merült fel ez a dilemma a Nicaragua és Kolumbia közötti kontinentális talapzat ügyben: az eljárás kezdeti szakaszában Kolumbia pergátló kifogásként azzal védekezett, hogy Nicaragua egyik kereseti kérelmét egy korábbi, 2012-ben meghozott ICJ-ítélet már eldöntötte akképp, hogy nem adott helyt a keresetnek,¹⁴¹ az új kérelem emiatt a *res iudicata* alapján elutasítandó.¹⁴² A Bíróság végül nyolc-nyolc arányban, Abraham elnök döntő szavazatával elutasította Kolumbia pergátló kifogását. A Bíróság érvelése szerint Nicaragua a korábbi eljárásban elmulasztotta bizonyos eljárási kötelezettségeit teljesíteni, emiatt pedig a Bíróság érdemben nem tudott dönten a kereseti kérelemről,¹⁴³ ami viszont a *res iudicata* feltétele. A nyolc ellenvéleményt megfogalmazó bíró különvéleményében kitért arra, hogy az ICJ valójában a véglegesség hatályával eldöntötte a kérdést, mivel Nicaragua elmulasztotta teljesíteni a bizonyítási kötelezettségét,¹⁴⁴ így pedig a bizonyítás sikertelenségével – a bizonyítási teher elismert¹⁴⁵ szabálya révén – járó következményeket is ő viseli.¹⁴⁶ Álláspontjuk szerint egy állam „nem kopogtathat kétszer a Bíróság ajtaján” egy olyan kérelemmel, amit egyszer már érdemben elbíráltak.¹⁴⁷

Meglehetősen érdekes az ICJ döntésének ezen része, főképp annak a fényében, hogy az eredeti, 2012-es ítélet még ki is emelte, hogy Nicaragua végleges beadványa tartalmazta azt a kereseti kérelmet, amelynek végül nem adtak helyt.¹⁴⁸ A kérelemhez kötöttség elvéből fakadóan viszont a Bíróságnak nem csak az a kötelessége, hogy ne hozzon döntést olyan kérdésben, amelyet a felek maguk nem terjesztettek a Bíróság elé, de az is, hogy a felek kérelmét kimerítse, és azokat teljes körű vizsgálat után a véglegesség hatályával döntse el.¹⁴⁹ Ha el is fogadjuk a Bíróságnak azt az érvelését, miszerint a 2012-es ügyben kifejezetten nem mondott semmit a vitás kereseti kérelemről, arról mégiscsak döntött, mégpedig úgy, hogy annak nem tud helyt adni. A közös különvélemény is felveti a kérdést, miszerint hogyan lehetséges az, hogy a

¹⁴⁰ *Arbitral Award of 1899 (Preliminary Objections)*, ¶67; *Question of Delimitation (Preliminary Objections)*, ¶60; *Costa Rica v. Nicaragua*, ¶68.

¹⁴¹ *Territorial and Maritime Dispute*, ¶251(3).

¹⁴² *Question of Delimitation (Preliminary Objections)*, ¶56, ¶66.

¹⁴³ Uo., ¶84.

¹⁴⁴ *Question of Delimitation (Preliminary Objections)*, Joint Diss. Op. of Vice-President Yusuf, Judges Cançado Trindade, Xue, Gaja, Bhandari, Robinson and Judge *ad hoc* Brower, ¶20.

¹⁴⁵ *Bosnian Genocide (Merits)*, ¶204; *Pulp Mills*, ¶162.

¹⁴⁶ *Question of Delimitation (Preliminary Objections)*, Diss. Op. of Judge Donoghue, ¶45.

¹⁴⁷ *Question of Delimitation (Preliminary Objections)*, Joint Diss. Op. of Vice-President Yusuf, Judges Cançado Trindade, Xue, Gaja, Bhandari, Robinson and Judge *ad hoc* Brower, ¶60.

¹⁴⁸ *Territorial and Maritime Dispute*, ¶108, ¶112.

¹⁴⁹ *Asylum (Interpretation)*, 402; *Arrest Warrant*, ¶43; *Continental Shelf*, ¶19.

Bíróság nem dönt el egy olyan kérdést, amit elfogadhatónak tart, mellette pedig még arra is kitér, hogy a Nicaragua által nem teljesített eljárási feltétek előfeltételei voltak annak, hogy alátámassza tényállításait.¹⁵⁰ Nem mellesleg a Bíróság 2012-es ítéletének rendelkező része pusztán annyit állapított meg, hogy „*nem tud helyt adni a Nicaraguai Köztársaság végleges beadványban foglalt kérelmének*”.¹⁵¹ Ez a rendelkezés egy nem önálló ítéleti konklúzió, vagyis a *res iudicata*-hatásnak nem csak ehhez a mondathoz, hanem – ahogy az fentebb látható volt – minden olyan indokolási elemhez kapcsolódnia kell, ami elválaszthatatlan ettől a megállapítástól. Végezetül nem érdemes megfeledezni a Népirtás-ügy kétes „újításáról”, amit az ICJ maga is hivatkozott¹⁵² az ítéletében: egy jogkérdést kifejezetten vagy szükségképpen beleértendően is el lehet dönteni, márpedig a nicaraguai kérelem legalább a szükségképpeni beleértés szintjén eldöntöttnek tűnik.

A *res iudicata* hatályának tárgyi terjedelmének kérdése összefoglaló jelleggel úgy határozható meg, hogy mi az, ami *ratio decidendine*nek minősül az ügyben?¹⁵³ A fent bemutatott gyakorlat jelentős divergenciát mutat e téren. A Haya de la Torre-ügy és a Menedékjog-ügy kapcsán egy meglehetősen szűk, szigorú *res iudicata*-felfogás látszott kibontakozni, amit viszont a Népirtás-ügy meglehetősen kitágított,¹⁵⁴ a Nicaragua és Kolumbia közötti kontinentális talapzat-ügy pedig leginkább csak összezavart.¹⁵⁵

Fontos, hogy *res iudicata* pontos tárgyi terjedelmének meghatározására nincs „automatikus teszt”,¹⁵⁶ azt esetről esetre, a konkrét döntés fényében kell vizsgálni. Annyi azonban biztos, hogy ennek a vizsgálatnak azonos és konzisztens szempontokon kell alapulnia. A meglehetősen kényszerűnek érződő „szükségképpen beleértendően” kitétel feltehetőleg már a bírósági gyakorlat része marad, ami így egy szélesebb körű *res iudicata*-érvényesülésnek enged teret. Amennyiben viszont az ICJ következetes kíván maradni, akkor ennek megfelelően szükséges eljárnia azokban a helyzetekben is, ahol ez az implicit döntés mentes a politikailag érzékeny kérdésektől és „mindössze” eljárásjogi kérdések véglegességének a vizsgálatára szolgál.

¹⁵⁰ *Question of Delimitation (Preliminary Objections)*, Joint Diss. Op. of Vice-President Yusuf, Judges Cançado Trindade, Xue, Gaja, Bhandari, Robinson and Judge *ad hoc* Brower, ¶¶46–9.

¹⁵¹ *Territorial and Maritime Dispute*, ¶251(3).

¹⁵² *Question of Delimitation (Preliminary Objections)*, ¶60.

¹⁵³ Zimmermann – Thienel (2019), 1628.

¹⁵⁴ Kulick (2015), 85.

¹⁵⁵ Ridi (2008), 400–01.

¹⁵⁶ *South West Africa*, Diss. Op. of Judge Jessup, 333.

III.2. Választottbíróági határozatok a PCIJ és az ICJ előtt

A *res iudicata* fórumközi alkalmazhatósága kapcsán merül fel a vegyes és államközi választottbíróági határozatok felülvizsgálatának kérdése. Meg kell jegyezni, hogy mind a PCIJ, mind az ICJ működése során felmerültek arra vonatkozó javaslatok, hogy a hágai testület általánosan joghatósággal bírjon választottbíróági határozatok felülvizsgálatára, de ezek a javaslatok egyik esetben sem vezettek eredményre.¹⁵⁷ Így a bírói gyakorlatra maradt az ilyen helyzetek kezelésére vonatkozó eljárásrend kimunkálása.

Az első ilyen döntést a PCIJ a Société Commerciale de Belgique (Socobel) ügyben hozta: Belgium arra kérte a testületet, hogy állapítsa meg Görögország nemzetközi jogi jogsértését amiatt, mert nem teljesítette a Socobel és a görög állam között 1936-ban hozott választottbíróági határozatban foglalt pénzügyi kötelezettségeket. A felek között nem volt jogvita abban, hogy a választottbíróság határozata *res iudicata*-nak minősül,¹⁵⁸ többek közt azért sem, mert a Socobel és Görögország között létrejött szerződés választottbíróági klauzulája ezt egyértelműen kijelentette.¹⁵⁹ A jogvita praktikus problémája a jog és a valóság összeütközése volt: Görögország elismerte, hogy köti őt a határozat, azonban a gazdasági helyzetére tekintettel mégsem tudta az abban foglaltakat teljesíteni.¹⁶⁰ A PCIJ így a *res iudicata* elvének megerősítése mellett – jelen dolgozat szemszögéből – két releváns megállapítást tudott rögzíteni: egyrészt, kifejezett felhatalmazás hiányában nem tudja sem „hatályában fenntartani” (*confirm*), sem „hatályon kívül helyezni” (*annul*) a határozatot, amennyiben az végleges és jogorvoslattal nem támadható.¹⁶¹ Vagyis egy választottbíróság által eldöntött ügyben a PCIJ-t egyértelműen, a felek konszenzusával fel kell hatalmazni arra, hogy mintegy fellebbviteli bírósággént határozzon róla.¹⁶² Másrészt, a határozat teljesítése a felek önkéntes megállapodására van bízva addig, ameddig az tiszteletben tartja az anyagi jogerő autoritását.¹⁶³

Az ICJ választottbírói ítéletekkel kapcsolatos gyakorlata több ponton is hasonlóságot mutat: mindegyik esetben az alapul fekvő választottbíróági ítélet rögzítette, hogy azt véglegesnek kell tekinteni, illetve a per tárgya minden esetben olyan határozattal volt kapcsolatos, amely tengeri vagy szárazföldi határvonal megvonását érintette. Az első ilyen ítélet a Spanyol király választottbíróági határozata-ügyben született, amelyben Honduras felperesként azt állította,

¹⁵⁷ Gaja (2019), 656–657.

¹⁵⁸ *Socobel*, 175.

¹⁵⁹ Uo., 166.

¹⁶⁰ Reisman (1996), 246.

¹⁶¹ *Socobel*, 174.

¹⁶² Reisman (1996), 244–245.

¹⁶³ *Socobel*, 175–176.

hogy Nicaragua nemzetközi jogi kötelezettségét szegte meg, amikor nem hajtotta végre a határozatot, míg Nicaragua azzal védekezett, hogy XIII. Alfonz spanyol király 1906-os döntése ténylegesen nem is minősül választottbíróági határozatnak, illetve egyébként is hemzseg az ellentmondásoktól.¹⁶⁴ A Bíróság elvi élel rögzítette, hogy az alperesi érveket nem tudja úgy megközelíteni, mint egy fellebbviteli bíróság, és nem is az a feladata, hogy a döntés helyességét firtassa.¹⁶⁵ Ez a visszafogott attitűd feltehetőleg a PCIJ által a Socobel-ben kialakított megközelítésen alapul, amivel a Bíróság a választottbíráskodás autonómiáját, ezzel pedig áttételesen a nemzetközi *res iudicata* elfogadhatóságát erősítette meg.¹⁶⁶

Bissau-Guinea és Szenegál jogvitájában az előbbi állam állította, hogy a felek között 1989-ben hozott határozat elsősorban nemlétező, másodsorban érvénytelen volt. Az ICJ ítéletében nem tartotta megalapozottnak az ezen állításokra alapított kérelmeket, a határozatot így érvényesnek találta – igaz, a *res iudicata*-ra való utalást ez az ítélet sem tartalmazott.¹⁶⁷ Aguilar Mawdsley és Ranjeva bírák különvéleményükben kritika alá vonták ezt a hiányosságot: álláspontjuk szerint a Bíróság részletes elemzése megspórolható lett volna azzal, ha a felek között létrejött választottbíróági megállapodás azon rendelkezésére visszautal, amiből a határozat jogereje fakad. Az ítélet jelentőségén túlmutató gondolatmenet kiemeli, hogy a nemzetközi rendszerben kötelező végrehajtási mechanizmus híján a jogerő tiszteletben tartásának még nagyobb jelentősége van, aminek a megkérdőjelezése veszélyezteti a *res iudicata* autoritását.¹⁶⁸ A különvélemény ezáltal egyben azt is állítja, hogy a Bíróság részletes analízise is kérdőre vonta a választottbírói döntés helyességét, ahelyett, hogy a jogi formalizmus és az egyszerűség talaján maradván alkalmazta volna a *res iudicata* szabályát.¹⁶⁹ A teljesség kedvéért meg kell említeni, hogy az ICJ nyíltan elzárkózott a tartalmi felülvizsgálattól, és maga is kiemelte, hogy csak a határozattal kapcsolatos létezési és érvénytelenségi problémaként kezeli az ügyet.¹⁷⁰

Végül a Guyana és Venezuela közti határvita kapcsán hozott választottbíróági határozat ügye egy meghatározó „első alkalom” volt az ICJ szemszögéből: a Bíróság ebben az ügyben állapította meg először, hogy rendelkezik joghatósággal akkor, amikor az ügyet egy harmadik személy, jelen esetben az ENSZ Főtitkára utalja a testület elé.¹⁷¹ Bennouna bíró – a joghatóság

¹⁶⁴ *King of Spain Arbitral Award*, 195–197.

¹⁶⁵ Uo., 214.

¹⁶⁶ Reisman (1996), 280.

¹⁶⁷ *Arbitral Award of 1989*, ¶¶69.

¹⁶⁸ *Arbitral Award of 1989*, Joint Diss. Op. of Judges Aguilar Mawdsley and Ranjeva, ¶¶8–9, ¶12.

¹⁶⁹ Uo., ¶8; Reisman (1996), 342.

¹⁷⁰ *Arbitral Award of 1989*, ¶47.

¹⁷¹ *Arbitral Award of 1899 (Jurisdiction)*, ¶101, ¶¶120–21.

megállapítását helytelenítő – különvéleménye utalt arra, a Bíróság ebben a jogvitában a választottbíróvási határozat érvényességéről köteles dönten, nem a határvitáról, hiszen azt 1899-ben *res iudicata*-hatállyal már eldöntötték.¹⁷² Az ügy érdemében hozott ítélet már sok „meglepetést” nem tartogatott: a Bíróság felidézte korábbi, a *res iudicata* elvével kapcsolatos megállapításait, majd a levezetés végén megállapította, hogy az anyagi jogerőhatás a 2020-as ítéletében csak arra terjed ki, hogy joghatósággal rendelkezik az ügyre,¹⁷³ de az elfogadhatóságot ettől a kérdéstől elkülönítve kell vizsgálnia.

Viszonylag konzisztens képet mutat az ICJ választottbíróvási döntésekkel érintett ítélkezési gyakorlata. Mindenképp megállapítható, hogy a Bíróság szeparáltan kezeli a határozatok létezési és érvényességi kérdéseit annak tényleges tartalmától, amihez valójában fűződik a *res iudicata*-hatás. Az biztos, hogy a Bíróság saját attitűdjével egyfajta kasszációs fórum-szereppel azonosul a választottbíróvási határozatok viszonyában, és nem egy felülbírálati jogkörrel rendelkező „nemzetközi másodfokként” tekint önmagára.¹⁷⁴ A gondolatkísérlet szintjén viszont érdemes elgondolkodni azon, hogy milyen következménye volna annak, ha két állam különmegállapodásában kifejezetten felhatalmazná az ICJ-t egy választottbíróvási határozat felülvizsgálatára, hiszen elviekben erre volna lehetőség, amint a Socobel-döntés is nyitva hagyta. Feltehetőleg a helyes megoldás az volna, ha az ICJ ilyenkor helybenhagyó vagy hatályon kívül helyező (kasszációs) döntést hozna anélkül, hogy a döntést megváltoztat(hat)ná. Előbbi helyzet nem érintené az anyagi jogerőt, míg utóbbi megfosztaná a döntést annak jogerőhatásától,¹⁷⁵ ami egy újabb vitarendezés feltételeit megnyithatná, ám ennek a feltételeiről a feleknek ismét meg kellene állapodniuk. A fórumok horizontális elkülönültsége és eltérő hatásköre okán amennyiben az ICJ megváltoztathatna végleges döntéseket, azzal formálisan nem módosulna a korábbi döntés, csak két, egymásnak minden bizonnyal ellentmondó jogerős ítélet kötné a feleket. Ez pedig pont az a helyzet, amit elkerülni próbál a *res iudicata*. Helyesnek tűnik tehát, ha a *par in parem non habet imperium* axiómáját *par in parem non habet iurisdictionem*-értelemben tekintetbe vennék a vitarendező fórumok is. Ez alól képezne egy szűk, racionális kivételt a kasszációs szerepkör.

A „fórumközi” *res iudicata* kapcsán még megállapíthatónak tűnik az, hogy amennyiben az ICJ – és feltehetőleg minden más állandó fórum – egy korábbi, saját maga által meghozott

¹⁷² *Arbitral Award of 1899 (Jurisdiction)*, Diss. Op. of Judge Bennouna, ¶9. Bennouna bíró egyebekben azt kifogásolta, hogy a felek megállapodása szerint a Főtitkár felhatalmazása pusztán arra terjed ki, hogy kijelölje a vitarendező mechanizmust, de a joghatóságot továbbra is a feleknek kell megadniuk.

¹⁷³ *Arbitral Award of 1899 (Preliminary Objections)*, ¶¶65–7, ¶70.

¹⁷⁴ Shany (2009), 251.

¹⁷⁵ A belső jog szempontjából ehhez ld. Völcsy (2021), 225.

ítélettel találkozunk, akkor a fórumhoz tartozó alapító, illetve eljárási szabályok mentén kerül sor a *res iudicata* forrásának megjelölésére, és ezáltal a kereset elutasítására. Azonban a fórumok között ez már értelemszerűen nem alkalmazható, mert az adott fórumot statuáló szabályzat az adott fórum által kibocsátott döntésre vonatkozhat. Következésképp, ha egy fórum egy „idegen” határozattal találkozunk, az elfogadhatóság megatagadásának praktikus eszköze a *res iudicata*-ra, mint *általános jogelvre* való hivatkozás. Bár jelen alfejezet ezzel nem foglalkozott, de ez a megállapítás *mutatis mutandis* alkalmazható a szerződéses *lis pendens*-rendelkezésekre, illetve a jogelvre magára – már amennyiben utóbbi létezése kimutatható.

III.3. Párhuzamos eljárások problémája – a *lis pendens* nemzetközi létezésének nyomában

Az azonos felek között azonos jogvitát érintő egymást követő ügyek száma is meglehetősen alacsony, amihez képest a *párhuzamos* államközi ügyek száma pedig egyenesen elenyésző. Nem véletlen, hogy megannyi szerző szkeptikus emiatt a *lis pendens* nemzetközi alkalmazhatósága okán. A továbbiakban két ügy mentén járja körül a dolgot a lehetséges érveket.

A Faji diszkrimináció-ügyben Katar és az Egyesült Arab Emírségek (EAE) között felmerült jogvita a faji megkülönböztetés valamennyi formájának felszámolásáról szóló nemzetközi egyezmény (CERD) megsértésével összefüggésben került az ICJ elé. Az eljárás elejétől kezdve az EAE hivatkozott a *lis pendens* elvére,¹⁷⁶ tekintettel arra, hogy az ügy megindításakor már folyamatban volt egy államközi panasz az ENSZ Faji Diszkrimináció Felszámolásával Foglalkozó Bizottsága előtt. A két eljárás párhuzamossága révén a CERD Bizottság vizsgálata arra jutott, hogy saját eljárásban sem a *lis pendens*, sem az *electa una via* nem megállapítható, mivel ezek az elvek bírói testületek munkája során merül fel, míg a CERD Bizottság egy szakértői testület, amely jogilag nem kötelező határozatok meghozatalára van felhatalmazva.¹⁷⁷ Hasonló lakonikussággal az ICJ az ideiglenes intézkedésekről szóló végzésében kijelentette, hogy az eljárás ezen pontján nem szükséges a *lis pendens* alkalmazhatóságát vizsgálnia,¹⁷⁸ ettől az állásponttól pedig egy szűk évvel később sem tért el.¹⁷⁹ Sajnálatos módon egyik kijelentés sem tartalmazott semmilyen indokolást.¹⁸⁰ Mivel a Bíróság végül az első pergátló kifogás

¹⁷⁶ *Application of CERD (Provisional Measures No. 2)*, Request of UAE, ¶¶41–2; *Application of CERD (Preliminary Objections)*, Preliminary Objections of UAE, ¶219.

¹⁷⁷ *Jurisdiction of CERD Committee*, ¶49.

¹⁷⁸ *Application of CERD (Provisional Measures No. 1)*, ¶39.

¹⁷⁹ *Application of CERD (Provisional Measures No. 2)*, ¶25.

¹⁸⁰ Cimiotta (2020), 405.

alapján megállapította saját joghatóságának hiányát, így érdemben nem is kellett foglalkoznia a második pergátló kifogásban hivatkozott *lis pendens*-elvvel.

Az eljárás során egyedül Cot *ad hoc* bíró egyik különvéleménye elemezte részletesebben a *lis pendens*-dilemmát. Álláspontja szerint a doktrína helyzete bizonytalan a nemzetközi jogban, azonban a PCIJ gyakorlata nem zárta ki egyértelműen annak alkalmazhatóságát.¹⁸¹ Cot szerint a *lis pendens* vizsgálatában érdemes egy adaptív megközelítéshez folyamodni, amelyben *prima facie* nem tekintik alkalmazhatatlannak az elvet pusztán azon az alapon, hogy egy nem bírói testület előtt van függőben az ügy, különösen akkor, ha a nem bírói testület előtti eljárás egyben eljárásjogi előfeltétele is egy további eljárásnak.¹⁸²

Több fórum potenciális konkurenciáját hordozta magában a számottevően összetettebb MOX üzem-ügy, a jogvitában ugyanis egy ponton érintetté vált az ITLOS egy ideiglenes intézkedési kérelem kapcsán, egy PCA-választottbírói tanács az Atlanti-óceán észak-keleti körzete tengeri környezetének védelméről szóló egyezmény (OSPAR) alapján, egy másik – eljárását később megszüntető – PCA-tanács az UNCLOS VII. Függeléké szerint megalakítva, végül pedig az Európai Unió Bírósága (EUB) is.

Fórum	Eljárás megindítása	Joghatóság alapja	Per tárgya	Felperes	Alperes	Kimenetel
PCA	2001. június 15.	OSPAR-egyezmény	információk átadása	Írország	Egyesült Királyság	joghatóság megállapítása mellett a kereset elutasítása
PCA	2001. október 25.	UNCLOS (VII. Függelék)	környezetjogi jogsértések	Írország	Egyesült Királyság	eljárás felfüggesztése az EUB-ra tekintettel
ITLOS	2001. november 9.	UNCLOS	ideiglenes intézkedések	Írország	Egyesült Királyság	ideiglenes intézkedések elrendelése
EUB	2003. október. 30.	EK-szerződés, EURATOM-szerződés	kötelezettségszegési eljárás	Európai Közösségek Bizottsága	Írország	kötelezettségszegés megállapítása

3. ábra: A MOX üzem-ügyben érintett fórumok és a jogvita főbb adatai

¹⁸¹ *Application of CERD (Provisional Measures No. 2)*, Diss. Op. of Judge *ad hoc* Cot, ¶5., ¶¶3–4.

¹⁸² Uo., ¶11, ¶14. A CERD 22. cikke alapján ugyanis a felek akkor fordulhatnak az ICJ-hez, ha tárgyalások vagy az egyezmény által felkínált vitarendezési megoldások nem vezetnek eredményre a jogvitában.

A vita alapját az Egyesült Királyság által Sellafield-ben létesítendő vegyesoxid-fűtőanyag (*mixed oxide fuel*, MOX) üzem megnyitása és működése okozta. Egyes környezetjogi jogsértésekre, valamint információátadási kötelezettségekre hivatkozva Írország 2001 júniusában és októberében a PCA, novemberében pedig az ITLOS előtt indított eljárást az Egyesült Királysággal szemben.

Az ITLOS ideiglenes intézkedésekről szóló végzése hangsúlyozta, hogy *prima facie* rendelkezik joghatósággal a kérdésben, tekintettel arra, hogy a VII. Függelék alapján felállított választottbírószági tanácsnak is megalapozhatónak tűnik a joghatósága.¹⁸³ Emellett rögzítette, hogy mivel a jogvita csak az UNCLOS értelmezését érinti, így az UNCLOS 282. cikke nem alkalmazandó, ami megnyitotta az utat a két PCA-tanács párhuzamos eljárása előtt.¹⁸⁴ Az egyezmény ezen rendelkezése alapján az UNCLOS-ban foglalt jogvita-rendezési mechanizmusok szubszidiáriusak abban a tekintetben, hogy csak akkor alkalmazandóak, ha a felek nem állapodtak meg „*egyetemes, regionális vagy kétoldalú megállapodásban, vagy egyéb más módon abban (...), hogy a vitában részes bármely fél kérésére a vita egy kötelező döntést eredményező eljárás során kerül rendezésre*”.¹⁸⁵ Treves bíró a végzéshez fűzött párhuzamos indokolásában röviden utalást tett arra, hogy az UNCLOS 282. cikkét a párhuzamos eljárási helyzetek elkerülésére szolgáló rendelkezésnek tekinti.¹⁸⁶

Érdekesen alakult a két PCA-eljárás kimenetele: az OSPAR-egyezmény alapján eljáró tanács 2003-ban végleges határozatot hozott, amelyben megállapította, hogy az Egyesült Királyság által felhívott joghatósági kifogások nem megalapozottak, ugyanakkor az Írország által kiadni kért információ nem tartozik az egyezmény vonatkozó rendelkezésének hatálya alá, így az erre vonatkozó kereseti kérelmet is elutasította.¹⁸⁷ Ezzel szemben az UNCLOS VII. Függeléke alapján eljáró tanács 2004-ben felfüggesztette az eljárást, felismerve azt a problémát, hogy a jogvitára az EUB-nek is lehet joghatósága.¹⁸⁸ Ez a lehetőség amiatt merült fel, mert az Európai Közösség még 1994-ben csatlakozott az UNCLOS-hoz és magához vonta a döntési-értelmezési hatásköröket az UNCLOS által szabályozott olyan kérdésekben, amelyek a közösségi jogot érintik.¹⁸⁹ Ennek a ténye a felek között sem volt vitatott, így viszont az UNCLOS 282. cikke alapján potenciálisan kizárható lett volna a PCA-tanács(ok) joghatósága,

¹⁸³ *Mox Plant (ITLOS) (Provisional Measures)*, ¶61.

¹⁸⁴ Uo., ¶¶52–3; Hobér (2014), 308–309.

¹⁸⁵ ENSZ Tengerjogi Egyezmény, 282. cikk.

¹⁸⁶ *Mox Plant (ITLOS) (Provisional Measures)*, Sep. Op. of Judge Treves, ¶5.

¹⁸⁷ *OSPAR Arbitration (PCA)*, ¶185.

¹⁸⁸ *MOX Plant (PCA)*, Order No. 3, ¶26, ¶28.

¹⁸⁹ Finke (2006), 324.

hiszen az EUB a közösségi jog értelmezésében kizárólagos joghatósággal bír. Erre a körülményre egyébként az Egyesült Királyság mind az OSPAR-egyezmény alapján zajló eljárásban,¹⁹⁰ mind az UNCLOS VII. Függeléke szerinti eljárásban hivatkozott.¹⁹¹ Míg tehát az OSPAR-egyezmény szerinti tanács – a közösségi jog téves félretételével¹⁹² – megállapította a joghatóságát, de elutasította a keresetet, az UNCLOS VII. Függeléke szerinti tanács felfüggesztette az eljárást.

Az EUB 2006-ban hozott ítéletet a kötelezettségszegési eljárásban, melyben elmarasztalta Írországot.¹⁹³ A luxemburgi fórum leszögezte, hogy az UNCLOS 282. cikke pontosan a párhuzamosságok elkerülésére szolgáló rendelkezés, aminek értelmében az EUB előtti vitarendezés kiváltja az UNCLOS vitarendezési mechanizmusait. Írország viszont megszegte az EK- és az EURATOM-szerződésből eredő kötelezettségét azáltal, hogy egy, a közösségi jog értelmezését érintő kérdésben nem az arra kompetens fórumhoz fordult az igényével.¹⁹⁴

A saját eljárását felfüggesztő PCA-tanács¹⁹⁵ – az EUB által elismerően megismételve¹⁹⁶ – hivatkozott a nemzetközi viszonyosság és a fórumok közötti kölcsönös tisztelet jelentőségére, és rögzítette, hogy célszerűtlen volna egy olyan eljárást tovább folytatni, ahol potenciálisan egymásnak ellentmondó döntések születhetnek. Látható tehát, hogy a fórum a párhuzamosságok elkerülése végett döntött az eljárás átmeneti felfüggesztése mellett, ezt azonban nem a *lis pendens* doktrínájára hagyatkozva tette meg, hanem egy annál általánosabb, viszonyossági alapon. Ez egy szomorú hiányosság, mivel a jogelv megerősítését adhatta volna az, ha a fórum kifejezetten utal rá, mint lehetséges pergátló eszközre. Annyiban enyhíthető ez a hiányérzet, hogy a *lis pendens* egy elfogadhatósági kifogás, amire az alperesnek kell hivatkoznia, az Egyesült Királyság azonban nem egy már függőben lévő megindult eljárásra, hanem az EUB kizárólagos joghatóságára hagyatkozva próbálta meg meggátolni a választottbírószági döntéshozatalt.

¹⁹⁰ *OSPAR Arbitration (PCA)*, Counter-Memorial of the UK, ¶¶3.14–17. Az EUB joghatóságának felhívására azért volt lehetőség, mert az Európai Közösségek az OSPAR-egyezményt is ratifikálta, ld. Lavranos (2006), 236–237.

¹⁹¹ *MOX Plant (PCA)*, Counter-Memorial of the UK, ¶¶4.21–22.

¹⁹² Lavranos (2006), 237–238.

¹⁹³ *EK Bizottság v. Írország*, ¶184(1).

¹⁹⁴ Uo., ¶¶123–126.

¹⁹⁵ *MOX Plant (PCA)*, Order No. 3, ¶¶28–9.

¹⁹⁶ *EK Bizottság v. Írország*, ¶46.

IV. KONKLÚZIÓ

Ahhoz, hogy az jogkereső felek bizalommal forduljanak a különböző nemzetközi fórumokhoz, szükséges, hogy azok következetes és magas színvonalú jogszolgáltatással működjenek. Ennek elengedhetetlen része a processzus szabályainak egyértelmű jellege, mivel a felek fegyveregyenlőségét és a tisztességes igazságszolgáltatás elvét ezek tudják biztosítani. Részét képezni tehát ennek az egyértelmű és következetes eljárásjogi szabályhalmaznak az a jogos várakozás, hogy egy már lezárt vitát ne lehessen újranyitni, a folyamatban lévő vitát pedig meg ne lehessen megsokszorozni. Ezt a funkcionális igényt tudja kielégíteni a *res iudicata* és a *lis pendens* elvének megfelelő alkalmazása. Ezek, illetve a dolgozat korábbi vizsgálódásainak fényében a kutatás főbb tételei a következők:

1. A *res iudicata* része a szerződéses nemzetközi jognak, emellett egyben általános jogelv is.
2. A *lis pendens* nemzetközi jogi relevanciája kétséges, mivel elsődlegesen kvázi-bírói panasztestületek egyezményeiben található meg. Az elv a belső jogok alapján általános jogelvnek tekinthető, kérdéses azonban, hogy a nemzetközi környezetbe is átvihető-e. Az elv megjelenése az államközi vitarendezés gyakorlatában elenyésző.
3. Nemzetközi eljárásokban a *res iudicata* és a *lis pendens* kifogásainak a kritériumrendszere *prima facie* azonos, a különbséget az időbeliség, valamint a *res iudicata* véglegességének egyértelmű meghatározására vonatkozó követelmény adja. Amíg a *lis pendens* kifogása feltételes – abban az értelemben, hogy csak a megindult per folyamatban léte alatt fejthet ki joghatást – és megszűnhet, addig a *res iudicata* kifogása feltétel nélkül.
4. Az ICJ gyakorlatában a Népirtás-ügyben bevezetett „szükségképpen beleértendő” kitétel kitérítette a korábbi gyakorlathoz képest a *res iudicata*-hatás tárgyi terjedelmét.
5. Más fórumok döntéseinek vizsgálatakor az ICJ egy kvázi kasszációs szerepkörrel azonosul.
6. Adott vitarendező fórumon „belül” függőben lévő vagy korábban elbírált ügyekben a fórumot statuáló egyezmény rendelkezései alapján kell a *res iudicata*, illetve a *lis pendens* kifogását elbírálni. Fórumok „között”, valamint megfelelő szerződéses szabály hiányában az általános jogelvekhez lehet fordulni.

Mit lehetne tenni a jelen helyzetben? Elsősorban érdemes volna egy konzisztens, megfelelően végiggondolt és megkonstruált szempontrendszer szerint, de esetről esetre vizsgálni, hogy teljesültek-e a *res iudicata*, illetve a *lis pendens*-feltételek. Ebben az ICJ-nek kitüntetett szerepe lehet, mivel joghatósága az államközi vitákra általános, így a párhuzamosság

relatívén könnyen felmerülhet az eljárásaiban. Álláspontom szerint egy ilyen joggyakorlat a klasszikus hármass feltételrendszer külön-külön, de kontextusában vizsgálná annak érdekében, hogy ne legyen túlzottan formális a vizsgálat, azonban ne is legyen túl széleskörű az a hatás, ami gátat szabhatna az eljárás továbbmenetelésének. Helyesnek tartom azt a megközelítést, miszerint a rendelkező részhez legszükségesebben kapcsolódó elemek bírnak anyagi jogerőhatással, az *obiter dicta* pedig azt mutathatja meg, hogy miképp jutott az adott fórum az adott döntésre. Ez a hatás mindenképp magába foglalná a felek által előterjesztett kérelmekről való döntést, akkor is, ha a fél tényállításának megalapozása egy bizonyítási kérdés megválaszolásának elmulasztása miatt marad el.

A bírói és kvázi bírói fórumok közötti konfliktushelyzetben a *res iudicata* elve álláspontom szerint nem alkalmazandó, amennyiben a kvázi bírói testület belső szabályzata szerint sem kötelező erejű a döntés. Ezalól természetesen kivételt élveznek azok a helyzetek, amelyekben az adott fórumot létrehozó egyezmény bármilyen megelőző döntés fényében kizárja az igényérvényesítést, kötelező erőtől függetlenül. Ilyenkor azonban ténylegesen ez a szerződéses rendelkezés, és nem a *res iudicata* fogja akadályát képezni az eljárásnak.

A *lis pendens* kapcsán már érdekesebb helyzet elé néz a nemzetközi vitarendezés, mivel a kvázi bírói fórumok megfontolás nélküli figyelmen kívül hagyása funkcionálisan teljesen kiüresítheti működésüket. Egy kompromisszumos megoldás lehetne a következő: kvázi bírói fórum előtt függőben lévő ügy esetén a később megkeresett fórum felfüggeszthetné az eljárását, míg bírói fórumok között a később megkeresett fórum elutasíthatná a keresetet. A jogkereső félnek ugyanis az áll az érdekében, hogy minél jelentősebb, jogilag is kötelező döntéshez férjen hozzá. Így, ha előbb egy ilyen döntés kibocsátására nem képes fórumhoz fordul, nem volna célravezető az újabb, jogerős döntésre képes fórum teljeskörű elzárkózása az ügytől. Emiatt az eljárás befejezéséig tartó felfüggesztés egy kellőképpen megnyugtató megoldást nyújthatna. Bírói testületek között a viszonyosság és a kölcsönös tisztelet érvényre juttatása már megkövetelhet egy „szigorúbb” fellépést,¹⁹⁷ így egy *lis pendens*-helyzet beállta esetén nem volna túl radikális elutasító döntést hozni. Amint arra már fentebb is utalás történt, ez a *lis pendens*-helyzet a korábban megkeresett fórum döntésének jogerőre emelkedésével a *res iudicata*-hatásban „folytatódna”. Értelmszerűen, ha a korábban megkeresett fórum előtt az ügy nem zárul le a véglegesség erejével, ez a másik fórum előtt sem képezhet ez perakadályt.

¹⁹⁷ A viszonyosság és a nemzetközi vitarendezés viszonyához ld. Schultz – Ridi (2017), 586–599.

Végezetül, a *lis pendens* világosabb gyakorlata érdekében érdemes volna egyértelműen meghatározni a perindítás joghatásainak, ezáltal a perfüggőség beálltának az időpontját.

Reisman szerint a bírói vitarendezés egy kudarcnak a jele, hiszen egy ilyen eljárás bizonyítja a felek közti nézeteltérés békés rendezésének hiányát.¹⁹⁸ Ha már a felek kudarcot vallottak, a bíróságok nem engedhetik meg maguknak ezt a luxust. Így pedig – jobb megoldás híján – ébernek kell maradniuk annak érdekében, hogy minden, potenciálisan felmerülő párhuzamossági helyzetben akképp döntsenek, hogy a felek lehetőleg ne tudjanak több kudarcos helyzetet előidézni.

¹⁹⁸ Reisman (1996), 383.

BIBLIOGRÁFIA

Nemzetközi egyezmények	
EJAE	<i>American Convention on Human Rights: “Pact of San José, Costa Rica”.</i> 22/11/1969, UNTS 1144, p. 123.
ENSZ Alapokmány	<i>Charter of the United Nations.</i> 26/06/1945, UN CIO Documents XV, p. 335.
Kínzástílalmi Egyezmény	<i>Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment.</i> 10/12/1984, UNTS 1465, p. 85.
1899-es I. Hágai Egyezmény	<i>Convention for the Pacific Settlement of International Disputes (Hague Convention I of 1899).</i> AJIL, 1(2) (Supplement: Official Documents), 1907, p. 107.
1907-es I. Hágai Egyezmény	<i>Convention for the Pacific Settlement of International Disputes (Hague Convention I of 1907).</i> AJIL, 2(1-2) (Supplement: Official Documents), 1908, p. 43.
EJEE	<i>Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms.</i> 04/11/1950, UNTS 213, p. 221.
Erőszakos eltűntetés elleni Egyezmény	<i>International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearance.</i> 20/12/2006, UNTS 2716, p. 3.
Faji megkülönböztetés elleni Egyezmény	<i>International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination.</i> 07/03/1966, UNTS 660, p. 195.
Nőkkel szembeni megkülönböztetés elleni Egyezmény Fakultatív Jegyzőkönyve	<i>Optional Protocol to the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women.</i> 06/10/1999, UNTS 2131, p. 83.
Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló Egyezmény Fakultatív Jegyzőkönyve	<i>Optional Protocol to the Convention on the Rights of Persons with Disabilities.</i> 13/12/2006, UNTS 2518, p. 283.
PPJNE Fakultatív Jegyzőkönyv	<i>Optional Protocol to the International Covenant on Civil and Political Rights.</i> 16/12/1966, UNTS 999, p. 302.
GSZKJNE Fakultatív Jegyzőkönyv	<i>Optional Protocol to the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights.</i> 10/12/2008, UNTS 2922, p. 29.
Római Statútum	<i>Rome Statute of the International Criminal Court.</i> 17/07/1998, UNTS 2187, p. 3.

ICJ Statútum	<i>Statute of the International Court of Justice</i> . 26/06/1945, UN CIO Documents XV, p. 355.
Jay-szerződés	<i>Treaty of Amity, Commerce and Navigation between Great Britain and the United States</i> . 19/11/1794, CTS 53, p. 243.
ENSZ Tengerjogi Egyezmény	<i>United Nations Convention on the Law of the Sea</i> . 10/12/1982, UNTS 1833, p. 397.
Szerződések jogáról szóló Bécsi Egyezmény	<i>Vienna Convention on the Law of Treaties</i> . 23/05/1969, UNTS 1155, p. 331.

Nemzetközi szervezetek dokumentumai

HRC General Comment No. 33	<i>General Comment No. 33 – Obligations of States parties under the Optional Protocol to the International Covenant, CCPR/C/GC/33, HRCComm, 2009.</i>
ICJ Handbook (2019)	<i>International Court of Justice: The International Court of Justice: Handbook</i> . Registrar of the International Court of Justice, 2019.
PCA Választottbíróági Szabályzat	<i>PCA Arbitration Rules 2012</i> . 17/12/2012, <i>Permanent Court of Arbitration</i> (elérhető: https://pca-cpa.org/en/resources/pca-conventions-and-rules/).
ICJ Eljárási Szabályzat	<i>Rules of Court</i> . ICJ Acts and Documents No. 7, 2021, p. 88.
ITLOS Eljárási Szabályzat	<i>Rules of the Tribunal</i> . ITLOS/8, International Tribunal for the Law of the Sea, 2021.

ICJ/PCIJ ügyek

<i>Allegations of Genocide (Preliminary Objections)</i> , Sep. Op. of Judge Iwasawa	<i>Allegations of Genocide under the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide</i> (Ukraine v. Russia), Preliminary Objections, Sep. Op. of Judge Iwasawa, ICJ General List No. 182, 2024.
<i>Bosnian Genocide (Preliminary Objections)</i>	<i>Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide</i> (Bosnia and Herzegovina v. Yugoslavia), Preliminary Objections, Judgment, ICJ Rep. 1996, p. 595.
<i>Bosnian Genocide (Merits)</i>	<i>Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide</i> (Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro), Merits, Judgment, ICJ Rep. 2007, p. 43.

<i>Bosnian Genocide (Merits)</i> , Joint Diss. Op. of Judges Ranjeva, Shi and Koroma	<i>Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide</i> (Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro), Merits, Joint Diss. Op. of Judges Ranjeva, Shi and Koroma, ICJ Rep. 2007, p. 266.
<i>Croatian Genocide (Preliminary Objections)</i>	<i>Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide</i> (Croatia v. Serbia), Preliminary Objections, Judgment, ICJ Rep. 2008, p. 412.
<i>Application of CERD (Preliminary Objections)</i> , Preliminary Objections of UAE	<i>Application of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination</i> (Qatar v. UAE), Preliminary Objections, Preliminary Objections of UAE, ICJ General List No. 172, 2019.
<i>Application of CERD (Provisional Measures No. 1)</i>	<i>Application of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination</i> (Qatar v. UAE), Provisional Measures, Order, ICJ Rep. 2018, p. 406.
<i>Application of CERD (Provisional Measures No. 2)</i>	<i>Application of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination</i> (Qatar v. UAE), Provisional Measures, Order, ICJ Rep. 2019, p. 361.
<i>Application of CERD (Provisional Measures No. 2)</i> , Diss. Op. of Judge ad hoc Cot	<i>Application of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination</i> (Qatar v. UAE), Provisional Measures, Diss. Op. of Judge ad hoc Cot, ICJ Rep. 2019, p. 402.
<i>Application of CERD (Provisional Measures No. 2)</i> , Request of UAE	<i>Application of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination</i> (Qatar v. UAE), Provisional Measures, Request for the Indication of Provisional Measures of UAE, ICJ General List No. 172, 2019.
<i>King of Spain Arbitral Award</i>	<i>Arbitral Award Made by the King of Spain on 23 December 1906</i> (Honduras v. Nicaragua), Judgment, ICJ Rep. 1960, p. 192.
<i>Arbitral Award of 1899 (Jurisdiction)</i>	<i>Arbitral Award of 3 October 1899</i> (Guyana v. Venezuela), Jurisdiction of the Court, Judgment, ICJ Rep. 2020, p. 405.
<i>Arbitral Award of 1899 (Jurisdiction)</i> , Diss. Op. of Judge Bennouna	<i>Arbitral Award of 3 October 1899</i> (Guyana v. Venezuela), Jurisdiction of the Court, Diss. Op. of Judge Bennouna, ICJ Rep. 2020, p. 504.
<i>Arbitral Award of 1899 (Preliminary Objections)</i>	<i>Arbitral Award of 3 October 1899</i> (Guyana v. Venezuela), Preliminary Objections, Judgment, ICJ Rep. 2023, p. 262.
<i>Arbitral Award of 1989</i>	<i>Arbitral Award of 31 July 1989</i> (Guinea-Bissau v. Senegal), Judgment, ICJ Rep. 1991, p. 53.

<i>Arbitral Award of 1989</i> , Joint Diss. Op. of Judges Aguilar Mawdsley and Ranjeva	<i>Arbitral Award of 31 July 1989</i> (Guinea-Bissau v. Senegal), Joint Diss. Op. of Judges Aguilar Mawdsley and Ranjeva, ICJ Rep. 1991, p. 120.
<i>Arrest Warrant</i>	<i>Arrest Warrant of 11 April 2000</i> (DRC v. Belgium), Judgment, ICJ Rep. 2002, p. 3.
<i>Barcelona Traction</i>	<i>Barcelona Traction, Light and Power Company, Limited</i> (Belgium v. Spain), Preliminary Objections, Judgment, ICJ Rep. 1964, p. 6.
<i>Certain German Interests</i>	<i>Certain German Interests in Polish Upper Silesia</i> (Germany v. Poland), Preliminary Objections, Judgment, PCIJ Series A, No. 6, 1925.
<i>Continental Shelf</i>	<i>Continental Shelf</i> (Libya/Malta), Judgment, ICJ Rep. 1985, p. 13.
<i>UN Administrative Tribunal Advisory Opinion</i>	<i>Effect of Awards of Compensation Made by the United Nations Administrative Tribunal</i> , Advisory Opinion, ICJ Rep. 1954, p. 47.
<i>Haya de la Torre</i>	<i>Haya de la Torre Case</i> (Colombia/Peru), Judgment, ICJ Rep. 1951, p. 71.
<i>Factory at Chorzów</i> (Interpretation)	<i>Interpretation of Judgments Nos. 7 and 8 (Factory at Chorzów)</i> (Germany v. Poland), Judgment, PCIJ Series A, No. 13, 1927.
<i>Factory at Chorzów</i> (Interpretation), Diss. Op. of Judge Anzilotti	<i>Interpretation of Judgments Nos. 7 and 8 (Factory at Chorzów)</i> (Germany v. Poland), Diss. Op. of Judge Anzilotti, PCIJ Series A, No. 13, 1927.
<i>Legality of Use of Force</i> (Preliminary Objections)	<i>Legality of Use of Force</i> (Serbia and Montenegro v. Belgium), Preliminary Objections, Judgment, ICJ Rep. 2004, p. 279.
<i>Qatar v. Bahrain</i> (Jurisdiction)	<i>Maritime Delimitation and Territorial Questions between Qatar and Bahrain</i> (Qatar v. Bahrain), Jurisdiction and Admissibility, Judgment, ICJ Rep. 1995, p. 6.
<i>Costa Rica v. Nicaragua</i>	<i>Maritime Delimitation in the Caribbean Sea and the Pacific Ocean</i> (Costa Rica v. Nicaragua) and <i>Land Boundary in the Northern Part of Isla Portillos</i> (Costa Rica v. Nicaragua), Merits Judgment, ICJ Rep. 2018, p. 139.
<i>Northern Cameroons</i> (Preliminary Objections)	<i>Northern Cameroons</i> (Cameroon v. UK), Preliminary Objections, Judgment, ICJ Rep. 1963, p. 15.
<i>Nottebohm</i>	<i>Nottebohm Case</i> (Liechtenstein v. Guatemala), Preliminary Objections, Judgment, ICJ Rep. 1953, p. 111.

<i>Oil Platforms</i>	<i>Oil Platforms</i> (Iran v. USA), Merits, Judgment, ICJ Rep. 2003, p. 16.
<i>Polish Postal Service Advisory Opinion</i>	<i>Polish Postal Service In Danzig</i> , Advisory Opinion, PCIJ Series B, No. 11, 1925.
<i>Pulp Mills</i>	<i>Pulp Mills on the River Uruguay</i> (Argentina v. Uruguay), Judgment, ICJ Rep. 2010, p. 14.
<i>Question of Delimitation (Preliminary Objections)</i>	<i>Question of the Delimitation of the Continental Shelf between Nicaragua and Colombia beyond 200 Nautical Miles from the Nicaraguan Coast</i> (Nicaragua v. Colombia), Preliminary Objections, Judgment, ICJ Rep. 2016, p. 100.
<i>Question of Delimitation (Preliminary Objections)</i> , Joint Diss. Op. of Vice-President Yusuf, Judges Cançado Trindade, Xue, Gaja, Bhandari, Robinson and Judge <i>ad hoc</i> Brower	<i>Question of the Delimitation of the Continental Shelf between Nicaragua and Colombia beyond 200 Nautical Miles from the Nicaraguan Coast</i> (Nicaragua v. Colombia), Preliminary Objections, Joint Diss. Op. of Vice-President Yusuf, Judges Cançado Trindade, Xue, Gaja, Bhandari, Robinson and Judge <i>ad hoc</i> Brower, ICJ Rep. 2016, p. 141.
<i>Question of Delimitation (Preliminary Objections)</i> , Sep. Op. of Judge Greenwood	<i>Question of the Delimitation of the Continental Shelf between Nicaragua and Colombia beyond 200 Nautical Miles from the Nicaraguan Coast</i> (Nicaragua v. Colombia), Preliminary Objections, Sep. Op. of Judge Greenwood, ICJ Rep. 2016, p. 177.
<i>Question of Delimitation (Preliminary Objections)</i> , Diss. Op. of Judge Donoghue	<i>Question of the Delimitation of the Continental Shelf between Nicaragua and Colombia beyond 200 Nautical Miles from the Nicaraguan Coast</i> (Nicaragua v. Colombia), Preliminary Objections, Diss. Op. of Judge Donoghue, ICJ Rep. 2016, p. 187.
<i>Boundary between Cameroon and Nigeria (Interpretation)</i>	<i>Request for Interpretation of the Judgment of 11 June 1998 in the Case concerning the Land and Maritime Boundary between Cameroon and Nigeria</i> (Cameroon v. Nigeria), Preliminary Objections (Nigeria v. Cameroon), Judgment, ICJ Rep. 1999, p. 31.
<i>Temple of Preah Vihear (Interpretation)</i>	<i>Request for Interpretation of the Judgment of 15 June 1962 in the Case concerning the Temple of Preah Vihear</i> (Cambodia v. Thailand) (Cambodia v. Thailand), Judgment, ICJ Rep. 2013, p. 281.
<i>Temple of Preah Vihear (Interpretation)</i> , Joint Declaration of Judges	<i>Request for Interpretation of the Judgment of 15 June 1962 in the Case concerning the Temple of Preah Vihear</i> (Cambodia v.

Owada, Bennouna and Gaja	<i>Thailand</i>) (Cambodia v. Thailand), Joint Declaration of Judges Owada, Bennouna and Gaja, ICJ Rep. 2013, p. 320.
<i>Asylum (Interpretation)</i>	<i>Request for Interpretation of the Judgment of 20 November 1950 in the Asylum Case</i> (Colombia v. Peru), Judgment, ICJ Rep. 1950, p. 395.
<i>South West Africa</i> , Diss. Op. of Judge Jessup	<i>South West Africa</i> (Ethiopia and Liberia v. South Africa), Second Phase, Diss. Op. of Judge Jessup, ICJ Rep. 1966, p. 325.
<i>S.S. "Lotus"</i>	<i>S.S. "Lotus"</i> (France v. Turkey), Judgment, PCIJ Series A, No. 10, 1927.
<i>Socobel</i>	<i>The "Société Commerciale de Belgique"</i> (Belgium v. Greece), Judgment, PCIJ Series A/B, No. 78, 1939.
<i>Territorial and Maritime Dispute</i>	<i>Territorial and Maritime Dispute</i> (Nicaragua v. Colombia), Judgment, ICJ Rep. 2012, p. 624.

Egyéb nemzetközi ügyek

<i>Abaclat and others v. Argentina (Jurisdiction)</i>	<i>Abaclat and others v. The Argentine Republic</i> , ICSID ARB/07/5, Decision on Jurisdiction and Admissibility, 2011.
<i>Amco and others v. Indonesia (Jurisdiction)</i>	<i>Amco Asia Corporation and others v. Republic of Indonesia (Resubmitted)</i> , ICSID ARB/81/1, Decision on Jurisdiction, 1983.
<i>Apotex v. USA</i>	<i>Apotex Holdings Inc. and Apotex Inc. v. United States of America</i> , ICSID ARB(AF)/12/1, Award, 2014.
<i>Chevron and Texaco v. Ecuador</i>	<i>Chevron Corporation and Texaco Petroleum Company v. The Republic of Ecuador (I)</i> , PCA 2007-02/AA277, Final Award, 2011.
<i>Jurisdiction of CERD Committee</i>	<i>Decision on the jurisdiction of the Committee in respect of the inter-State communication submitted by Qatar against the United Arab Emirates</i> , CERD/C/99/4, Committee on the Elimination of Racial Discrimination, 2019.
<i>Delimitation of Continental Shelf</i>	<i>Delimitation of the Continental Shelf between the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland and the French Republic (UK/France)</i> , Decision of 14 March 1978, RIAA, Vol. XVIII, 2006, p. 271.
<i>Mobil Investments v. Canada (Jurisdiction)</i>	<i>Mobil Investments Canada Inc. v. Government of Canada</i> , ICSID ARB/15/6, Decision on Jurisdiction and Admissibility, 2018.

<i>Mox Plant (ITLOS)</i> (Provisional Measures)	<i>MOX Plant</i> (Ireland v. UK), Provisional Measures, Order, ITLOS Rep. 2001, p. 95.
<i>Mox Plant (ITLOS)</i> (Provisional Measures), Sep. Op. of Judge Treves	<i>MOX Plant</i> (Ireland v. UK), Provisional Measures, Sep. Op. of Judge Treves, ITLOS Rep. 2001, p. 137.
<i>MOX Plant (PCA)</i> , Order No. 3	<i>MOX Plant Case</i> (Ireland v. UK), PCA 2002-1, Order No. 3, 2003.
<i>MOX Plant (PCA)</i> , Counter-Memorial of the UK	<i>MOX Plant Case</i> (Ireland v. UK), PCA 2002-1, Counter-Memorial of the UK, 2003.
<i>OSPAR Arbitration</i> (PCA)	<i>OSPAR Arbitration</i> (Ireland v. UK), PCA 2001-3, Final Award, 2003.
<i>OSPAR Arbitration</i> (PCA), Counter-Memorial of the UK	<i>OSPAR Arbitration</i> (Ireland v. UK), PCA 2001-3, Counter-Memorial of the United Kingdom, 2002.
<i>Southern Bluefin Tuna</i>	<i>Southern Bluefin Tuna</i> (Australia and New Zealand v. Japan), Decision of 4 August 2000, RIAA, Vol. XXIII, 2006, p. 1.
<i>Southern Pacific v. Egypt</i> (Jurisdiction)	<i>Southern Pacific Properties (Middle East) Limited v. Arab Republic of Egypt</i> , ICSID ARB/84/3, Decision on Preliminary Objections to Jurisdiction, 1985.
<i>Trail Smelter</i>	<i>Trail Smelter Case</i> (USA/Canada), Award of 11 March 1941, RIAA, Vol. III (2006), p. 1938.
<i>EK Bizottság v. Írország</i>	C-459/03. sz. <i>Európai Közösségek Bizottsága v. Írország</i> , ECLI:EU:C:2006:345, 2006.

Monográfiák

Charney (1998)	Charney, J. I.: <i>Is International Law Threatened by Multiple International Tribunals?</i> Recueil des Cours, Vol. 271, 1998.
Cheng (1953)	Cheng, B.: <i>General Principles of Law as Applied by International Courts and Tribunals</i> . Stevens & Sons Ltd., 1953.
Crawford (2019)	Crawford, J.: <i>Brownlie's Principles of Public International Law</i> . OUP, 2019 ⁹ .
Crawford (2013)	Crawford, J.: <i>State Responsibility: The General Part</i> . CUP, 2013.

Fellmeth – Horwitz (2009)	Fellmeth, A. X. – Horwitz, M.: <i>Guide to Latin in International Law</i> . OUP, 2009.
Focarelli (2012)	Focarelli, C.: <i>International Law as Social Construct. The Struggle for Global Justice</i> . OUP, 2012.
Földi – Hamza (2023)	Földi A. – Hamza G.: <i>A római jog története és intézményei</i> . Novissima, 2023 ²⁷ .
Haraszti (1958)	Haraszti Gy.: <i>A Nemzetközi Bíróság joggyakorlata, 1946–1956</i> . Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1958.
Hobér (2014)	Hobér, K.: <i>Res Judicata and Lis Pendens in International Arbitration</i> . Recueil des Cours, Vol. 366, 2014.
Kolb (2013)	Kolb, R.: <i>The International Court of Justice</i> . Hart, 2013.
Kovács (2016)	Kovács P.: <i>Nemzetközi közjog</i> . Osiris, 2016 ³ .
Lamm (2005)	Lamm V.: <i>A Nemzetközi Bíróság kötelező joghatósági rendszere</i> . KJK-KERSZÖV, 2005.
McLachlan (2009)	McLachlan, C.: <i>Lis Pendens in International Litigation</i> . Recueil des Cours, Vol. 336, 2009.
Reisman (1996)	Reisman, W. M.: <i>The Supervisory Jurisdiction of the ICJ: International Arbitration and International Adjudication</i> . Recueil des Cours, Vol. 258, 1996.
Rosenne (2006b)	Rosenne, S.: <i>The Law and Practice of the International Court, 1920–2005</i> . Martinus Nijhoff, 2006 ⁴ .
Salles (2014)	Salles, L. E.: <i>Forum Shopping in International Adjudication: The Role of Preliminary Objections</i> . CUP, 2014.
Siklósi (2021)	Siklósi I.: <i>Római magánjog, I-II. kötet</i> . ELTE Eötvös, 2021.
Shany (2003)	Shany, Y.: <i>The Competing Jurisdictions of International Courts and Tribunals</i> . OUP, 2003.
Shany (2016)	Shany, Y.: <i>Questions of Jurisdiction and Admissibility before International Courts</i> . OUP, 2016.
Shaw (2021)	Shaw, M. N.: <i>International Law</i> . CUP, 2021 ⁹ .
Thirlway (2013)	Thirlway, H.: <i>The Law and Procedure of the International Court of Justice: Fifty Years of Jurisprudence, Volumes I and II</i> . OUP, 2013.
Von Bogdandy – Venzke (2014)	Von Bogdandy, A. – Venzke, I.: <i>In Whose Name? A Public Law Theory of International Adjudication</i> . OUP, 2014.

- Völcsy (2021) Völcsy B.: *Az anyagi jogerőhatás tárgyi terjedelmének összehasonlító elemzése a magyar, a német és a svájci polgári perjog alapján*. ELTE Eötvös, 2021.

Fejezetek kommentárokból, szerkesztett kötetekből
--

Brown (2019)	Brown, C.: Article 59. In Zimmermann–Tams–Oellers-Frahm–Tomuschat (eds.): <i>The Statute of the International Court of Justice: A Commentary</i> . OUP, 2019 ³ .
Courtis – Rossi (2016)	Courtis, C. – Rossi, J.: Individual Complaints Procedure. In Langford–Porter–Brown–Rossi (eds.): <i>The Optional Protocol to the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights: A Commentary</i> . PULP, 2016.
Ébner (2018)	Ébner V.: Perindítás. In Varga István (szerk): <i>A polgári perrendtartás és a kapcsolódó jogszabályok kommentárja, I/III</i> . HVG-ORAC, 2018.
Éless – Parlagi (2014)	Éless T. – Parlagi M.: Az érvényesített joghoz kötöttség. In Németh–Varga (szerk.): <i>Egy új polgári perrendtartás alapjai</i> . HVG-ORAC, 2014.
Gaja (2019)	Gaja, G.: Relationship of the ICJ with Other International Courts and Tribunals. In Zimmermann–Tams–Oellers-Frahm–Tomuschat (eds.): <i>The Statute of the International Court of Justice: A Commentary</i> . OUP, 2019 ³ .
Gowlland-Debbas – Forteau (2019)	Gowlland-Debbas, V. – Forteau, M.: Article 7 UN Charter. In Zimmermann–Tams–Oellers-Frahm–Tomuschat (eds.): <i>The Statute of the International Court of Justice: A Commentary</i> . OUP, 2019 ³ .
Jeney – Kardos (2018)	Jeney P. – Kardos G.: A nemzetközi jog forrásai. In Kende–Nagy–Sonnevend–Valki (szerk.): <i>Nemzetközi jog</i> . Wolters Kluwer, 2018 ² .
Kende (2021)	Kende T.: 44. cikk - Végleges ítéletek. In Sonnevend–Bodnár (szerk.): <i>Az Emberi Jogok Európai Egyezményének kommentárja</i> . HVG-ORAC, 2021.
Khan (2019)	Khan, D.-E.: Article 58. In Zimmermann–Tams–Oellers-Frahm–Tomuschat (eds.): <i>The Statute of the International Court of Justice: A Commentary</i> . OUP, 2019 ³ .
Kolb (2019)	Kolb, R.: General Principles of Procedural Law. In Zimmermann–Tams–Oellers-Frahm–Tomuschat (eds.): <i>The</i>

Statute of the International Court of Justice: A Commentary. OUP, 2019³.

- Lamm (2014) Lamm V.: A pergátló kifogások garanciális jelentősége a két nemzetközi bíróság joggyakorlatában. In Fekete–Horváthy–Kreisz (szerk.): *A világ mi magunk vagyunk... Liber Amicorum Imre Vörös.* HVG-ORAC, 2014.
- Nagy – Sonnevend (2018) Nagy B. – Sonnevend P.: Választottbíráskodás és a Nemzetközi Bíróság. In Kende–Nagy–Sonnevend–Valki (szerk.): *Nemzetközi jog.* Wolters Kluwer, 2018².
- Raisz (2019) Raisz A.: Az Emberi Jogi Bizottság a nemzetközi bírói fórumok egymásra hatásában. In Csapó Zsuzsanna (szerk.): *Jubileumi tanulmánykötet az 1966. évi emberi jogi egyezségokmányok elfogadásának 50. évfordulójára.* Dialóg Campus – Wolters Kluwer, 2019.
- Shany (2014) Shany, Y.: Jurisdiction and Admissibility. In Romano–Alter–Shany (eds.): *The Oxford Handbook of International Adjudication.* OUP, 2014.
- Ulfstein (2012) Ulfstein, G.: Individual Complaints. In Keller–Ulfstein (eds.): *UN Human Rights Treaty Bodies. Law and Legitimacy.* CUP, 2012.
- Yee (2019) Yee, S.: Article 40. In Zimmermann–Tams–Oellers-Frahm–Tomuschat (eds.): *The Statute of the International Court of Justice: A Commentary.* OUP, 2019³.
- Zimmermann (2019) Zimmermann, A.: Article 35. In Zimmermann–Tams–Oellers-Frahm–Tomuschat (eds.): *The Statute of the International Court of Justice: A Commentary.* OUP, 2019³.
- Zimmermann – Thienel (2019) Zimmermann, A. – Thienel, T.: Article 60. In Zimmermann–Tams–Oellers-Frahm–Tomuschat (eds.): *The Statute of the International Court of Justice: A Commentary.* OUP, 2019³.

Folyóiratok, évkönyvek

- Akande (2016) Akande, D.: Selection of the International Court of Justice as a Forum for Contentious and Advisory Proceedings (Including Jurisdiction). *JIDS*, 7(2), 2016, 320–344.

- Charlotin (2017) Charlotin, D.: The Place of Investment Awards and WTO Decisions in International Law: A Citation Analysis. *JIEL*, 20(2), 2017, 279–299.
- Cimiotta (2020) Cimiotta, E.: Parallel Proceedings before the International Court of Justice and the Committee on the Elimination of Racial Discrimination. *LPICT*, 19(3), 2020, 388–416.
- Cuniberti (2006) Cuniberti, G.: Paralell Litigation and Foreign Investment Dispute Settlement. *ICSID Review*, 21(2), 2006, 381–426.
- Dodge (2000) Dodge, W. S.: National Courts and International Arbitration: Exhaustion of Remedies and *Res Judicata* Under Chapter Eleven of NAFTA. *HICLR*, 23(3), 2000, 357–383.
- Dodge (2006) Dodge, W. S.: Res Iudicata. *MPEPIL*, 2006.
- Dupuy (1999) Dupuy, P.-M.: The Danger of Fragmentation or Unification of the International Legal System and the International Court of Justice. *NYU JILP*, 31(4), 1999, 791–807.
- Finke (2006) Finke, J.: Competing Jurisdiction of International Courts and Tribunals in Light of the MOX Plant Dispute. *GYIL*, 49, 2006, 307–326.
- Guillaume (2004) Guillaume, G.: Advantages and Risks of Proliferation: A Blueprint for Action. *JICJ*, 2(2), 2004, 300–303.
- Kammerhofer (2024) Kammerhofer, J.: Beyond the *res judicata* doctrine: The nomomechanics of ICJ interpretation judgments. *LJIL*, 37(1), 2024, 206–227.
- Kreća (2014) Kreća, M.: The *Res Judicata* Rule in Jurisdictional Decisions of the International Court of Justice. *Annals – Belgrade Law Review*, 62(3), 2014, 17–30.
- Kulick (2015) Kulick, A.: Article 60 ICJ Statute, Interpretation Proceedings, and the Competing Concepts of *Res Judicata*. *LJIL*, 28(1), 2015, 73–90.
- Lavranos (2006) Lavranos, N.: The *MOX Plant* and *IJzeren Rijn* Disputes: Which Court Is the Supreme Arbiter? *LJIL*, 19(1), 2006, 223–246.
- Lowe (1999) Lowe, V.: Overlapping Jurisdiction in International Tribunals. *AYBIL*, 20, 1999, 191–204.
- Oellers-Frahm (2001) Oellers-Frahm, K.: Multiplication of International Courts and Tribunals and Conflicting Jurisdiction – Problems and Possible Solutions. *UNYB*, 5, 2001, 67–104.

- Ottolenghi – Prows (2009) Ottolenghi, M. – Prows, P.: *Res Judicata* in the ICJ's *Genocide* Case: Implications for Other Courts and Tribunals. *Pace International Law Review*, 21(1), 2009, 37–54.
- Pålsson (1970) Pålsson, L.: The Institute of *Lis Pendens* in International Civil Procedure. *Scandinavian Studies in Law*, 14, 1970, 59–108.
- Pauwelyn – Salles (2009) Pauwelyn, J. – Salles, L. E.: Forum Shopping before International Tribunals: (Real) Concerns, (Im)Possible Solutions. *Cornell ILJ*, 42(1), 2009, 77–118.
- Pinheiro Machado (2020) Pinheiro Machado, P. F.: *Lis Alibi Pendens* in International Arbitration. *Arbitration: The International Journal of Arbitration, Mediation and Dispute Management*, 86(1), 2020, 22–38.
- Quintana (2010) Quintana, J. J.: Procedure before the ICJ: A Note on the Opening (Or Not) of New Cases. *LP ICT*, 9(1), 2010, 115–126.
- Reinisch (2004) Reinisch, A.: The Use and Limits of *Res Judicata* and *Lis Pendens* as Procedural Tools to Avoid Conflicting Dispute Settlement Outcomes. *LP ICT*, 3(1), 2004, 37–77.
- Reinisch (2021) Reinisch, A.: International Courts and Tribunals, Multiple Jurisdiction. *MPEPIL*, 2021.
- Ridi (2018) Ridi, N.: Precarious Finality? Reflections on *Res Judicata* and the Question of the Delimitation of the Continental Shelf Case. *LJIL*, 31(2), 2018, 383–401.
- Rosenne (2006a) Rosenne, S.: International Courts and Tribunals, Jurisdiction and Admissibility of Inter-State Applications. *MPEPIL*, 2006.
- Salas Kantor – Zavala Achurra (2019) Salas Kantor, B. – Zavala Achurra, M. E.: The Principle of *Res Judicata* before the International Court of Justice: in the Midst of Comradeship and Divorce between International Tribunals. *JIDS*, 10(2), 2019, 288–306.
- Schultz – Ridi (2017) Schultz, T. – Ridi, N.: Comity and International Courts and Tribunals. *Cornell ILJ*, 50(3), 2017, 577–610.
- Söderlund (2005) Söderlund, C.: *Lis Pendens*, *Res Judicata* and the Issue of Parallel Judicial Proceedings. *Journal of International Arbitration*, 22(4), 2005, 301–322.
- Thirlway (2006) Thirlway, H.: Preliminary Objections. *MPEPIL*, 2006.
- Walters (2012) Walters, G.: Fitting a Square Peg into a Round Hole: Do *Res Judicata* Objections Challenges in International Arbitration

Constitute Jurisdictional or Admissibility Problems? *Journal of International Arbitration*, 29(6), 2012, 651–680.

Wittich (2007)

Wittich, S.: Permissible Derogation from Mandatory Rules? The Problem of Party Status in the *Genocide* Case. *EJIL*, 18(4), 2007, 591–618.

Egyéb források

Gilbert Guillaume bíró
beszéde (2000)

The Proliferation of International Judicial Bodies: The Outlook for the International Legal Order. Speech by His Excellency Judge Gilbert Guillaume, President of the International Court of Justice, to the Sixth Committee of the General Assembly of The United Nations, (2000).